

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

VELIKO VIJEĆE

PREDMET RADOMILJA I DRUGI protiv HRVATSKE

(Zahtjevi br. 37685/10 i 22768/12)

PRESUDA

STRASBOURG

20. ožujka 2018.

Ova je presuda konačna, no može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Radomilja i drugi protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava, zasjedajući u Velikom vijeću u sastavu:

Guido Raimondi, *predsjednik*,

Angelika Nußberger,

Linos-Alexandre Sicilianos,

Ganna Yudkivska,

Robert Spano,

Branko Lubarda,

Vincent A. De Gaetano,

Julia Laffranque,

Erik Møse,

Helen Keller,

Faris Vehabović,

Ksenija Turković,

Egidijus Kūris,

Iulia Motoc,

Síofra O'Leary,

Mārtiņš Mits,

Pere Pastor Vilanova, *suci*,

i Søren Prebensen, *zamjenik tajnika Velikog vijeća*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 3. svibnja i 4. prosinca 2017.,

donosi sljedeću presudu koja je usvojena potonjeg datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju dva zahtjeva (br. 37685/10 i 22768/12) protiv Republike Hrvatske koje je sedam hrvatskih državljana („podnositelji zahtjeva“) podnijelo Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“) dana 17. svibnja 2010. i 27. ožujka 2012. godine. Kao rezultat odluke Velikog vijeća iz stavka 62. ove presude, zahtjevi su naknadno spojeni u jedan predmet.

2. Podnositelje zahtjeva zastupao je g. B. Duplančić, odvjetnik u Splitu. Hrvatsku Vladu („Vlada“) zastupala je njezina zastupnica, gđa Š. Stažnik.

3. Podnositelji zahtjeva posebice su prigovorili da je njihovo pravo na mirno uživanje njihova vlasništva povrijeđeno zbog toga što su domaći sudovi odbili priznati vlasništvo nad imovinom koju su stekli dosjelošću.

4. Zahtjevi su dodijeljeni Prvom odjelu Suda (pravilo 52. stavak 1. Poslovnika Suda). Dana 23. svibnja 2014. i 25. lipnja 2015. godine Vlada je obaviještena o prigovorima vezanim uz prava vlasništva, a ostatak zahtjeva proglašen je nedopuštenim temeljem pravila 54. stavka 3. Poslovnika Suda.

5. U dvjema presudama od 28. lipnja 2016. godine (*Radomilja i dr. protiv Hrvatske*, br. 37685/10, 28. lipnja 2016. i *Jakeljić protiv Hrvatske*, br. 22768/12, 28. lipnja 2016.), Vijeće Drugog odjela proglasilo je, većinom, zahtjeve dopuštenima, osim u mjeri u kojoj je zahtjev u predmetu *Radomilja i drugi* podnesen u ime g. Gašpara Perasovića (vidi presudu Vijeća u tom predmetu, stavci 38. - 39.). Vijeće je u objema presudama, sa šest glasova prema jedan, presudilo i da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Vijeće je u oba predmeta zasjedalo u sastavu: Işıl Karakaş, predsjednica, Nebojša Vučinić, Paul Lemmens, Valeriu Griţco, Ksenija Turković, St phanie Mourou-Vikstr m, Georges Ravarani, suci, i Stanley Naismith, tajnik Odjela. Sudac Lemmens izrazio je djelomično izdvojeno mišljenje u predmetu *Radomilja i drugi* i izdvojeno mišljenje u predmetu *Jakeljić*.

6. Dana 28. rujna 2016. godine Vlada je zatraţila da se oba predmeta upute Velikom vijeću u skladu s člankom 43. Konvencije i pravilom 73. Poslovnika Suda. Dana 28. studenog 2016. godine odbor Velikog vijeća prihvatio je taj zahtjev.

7. Sastav Velikog vijeća određen je u skladu s odredbama članka 26. stavaka 4. i 5. Konvencije i pravila 24. Poslovnika Suda.

8. Dana 16. siječnja 2017. godine predsjednik Velikog vijeća, nakon savjetovanja sa strankama, odlučio je da neće održati ročište (pravila 71. stavak 2. i 59. stavak 3. *in fine*).

9. I podnositelji zahtjeva i Vlada podnijeli su dodatna pisana očitovanja o dopuštenosti i osnovanosti. Vlada je pisanim putem odgovorila na očitovanja podnositelja zahtjeva, dok podnositelji zahtjeva nisu odgovorili na očitovanje Vlade.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

10. Podnositelji zahtjeva žive u Stobreču (zahtjev br. 37685/10) i Splitu (zahtjev br. 22768/12). Njihova imena i datumi rođenja navedeni su u Dodatku.

A. Pozadina predmeta

11. Zakonodavstvo bivše Jugoslavije, posebno članak 29. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima iz 1980. godine (vidi stavak 53. ove

presude), branio je stjecanje prava vlasništva na stvarima u društvenom vlasništvu¹.

12. Prilikom preuzimanja Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima iz 1980. godine u hrvatski pravni sustav 8. listopada 1991. godine Sabor je ukinuo prethodno navedenu odredbu (vidi stavak 54. ove presude).

13. Kasnije je novi Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine, koji je stupio na snagu 1. siječnja 1997., u članku 388. stavku 4. predvidio da se razdoblje prije 8. listopada 1991. ima uključivati u izračun roka za stjecanje vlasništva dosjelošću nad nekretninama u društvenom vlasništvu (vidi stavak 56. ove presude).

14. Nakon nekoliko prijedloga za ocjenu ustavnosti podnesenih od vlasnika imovine oduzete za vrijeme socijalističke vlasti, dana 8. srpnja 1999. Ustavni sud Republike Hrvatske prihvatio je prijedloge i odlučio pokrenuti postupak za ocjenu ustavnosti članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine.

15. U odluci od 17. studenoga 1999. godine Ustavni sud Republike Hrvatske ukinuo je s učinkom *ex nunc* članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine. Utvrdio je da osporavana odredba ima retroaktivni učinak sa štetnim posljedicama na prava trećih osoba (prvenstveno onih koje su na temelju propisa o povratu imale pravo na povrat imovine oduzete tijekom komunističke vlasti) te da je stoga neustavna (za mjerodavni dio odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske vidi presudu *Trgo protiv Hrvatske*, br. 35298/04, stavak 17., 11. lipnja 2009.). Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske stupila je na snagu 14. prosinca 1999. kada je objavljena u Narodnim novinama.

B. Postupci pred domaćim sudovima

1. Parnični postupak u predmetu Radomilja i drugi (br. 37685/10)

16. Dana 19. travnja 2002. godine podnositelji zahtjeva podnijeli su Općinskom sudu u Splitu tužbu protiv Grada Splita (u daljnjem tekstu: tuženo tijelo), tražeći utvrđenje prava vlasništva na pet zemljišnih čestica, kao i upis istih u zemljišne knjige na njihovo ime. Tvrdili su da su predmetne nekretnine, iako su bile uknjižene u zemljišnoj knjizi na ime Općine Stobreč kao pravnog prednika Grada Splita, bile u njihovu posjedu i u posjedu njihovih pravnih prednika više od sedamdeset godina. S obzirom na to da je protekao zakonski rok propisan za stjecanje prava vlasništva dosjelošću,

---

¹ Društveno vlasništvo bilo je vrsta vlasništva koja nije postojala u drugim socijalističkim zemljama, već je razvijena u bivšoj Jugoslaviji. Prema službenoj doktrini, imovina u društvenom vlasništvu nije imala vlasnika, a uloga javnih vlasti u pogledu takvog vlasništva bila je ograničena na upravljanje. Za više detalja o konceptu društvenog vlasništva u bivšoj Jugoslaviji vidi predmet *Trgo protiv Hrvatske*, br. 35298/04, stavak 6., 11. lipnja 2009.

podnositelji zahtjeva tvrdili su kako su stekli pravo vlasništva na tim zemljištima. Njihova tužba glasila je kako slijedi:

„Čestice zemlje br. 866/91 (...), 866/117 (...), 866/136 (...) i 866/175 ... upisane su na ime Odlomak Općine Stobreč.

DOKAZ: Izvadak iz zemljišnih knjiga.

Međutim, tužitelji i njihovi pravni prednici drže u posjedu gore navedene nekretnine više od 70 godina, pa su prema tome dosjelošću stekli vlasništvo na tim nekretninama.

DOKAZ: Izvadak iz katastra zemljišta, saslušanje kao svjedoka N.P. ..., saslušanje stranaka, a po potrebi i drugi dokazi.

(a) [...]

(b) Čestica zem. br. 866/136 pripada tužiteljima Mladenu Radomilji i Frani Radomilji u dva jednaka dijela;

(c) Čestica zem. br. 866/175 pripada tužitelju Ivanu Brčiću za cijelo

DOKAZ: Kao gore

Iz navedenih razloga se predlaže da sud nakon provedenog postupka donese sljedeću

Presudu

1. [Ovime] utvrđuje se da su tužitelji vlasnici, odnosno suvlasnici, [sljedećih] nekretnina ... i to:

(a) [...]

(b) Čestice br. 866/136 Mladen Radomilja i Frane Radomilja u dva jednaka dijela;

(c) Čestice br. 866/175 Ivan Brčić za cijelo

2. Ovlašćuju se tužitelji da na temelju ove presude zatraže i postignu upis prava vlasništva, odnosno suvlasništva u zemljišnim knjigama, nekretnina koje su im pripale prema točki 1. na svoje ime, uz istovremeno brisanje toga prava s imena tuženikova pravnog prednika Odlomak Općine Stobreč.

3. Dužan je tuženik, ukoliko se opre ovoj tužbi, naknaditi tužiteljima troškove ove parnice.“

17. Presudom od 20. rujna 2004. godine Općinski sud presudio je u korist podnositelja zahtjeva. Presudio je da su dokazali kako su oni i njihovi prednici bili u neprekinutom i samostalnom poštenom posjedu predmetnog zemljišta barem od 1912. godine. Nadalje, presudio je kako je zakonsko vrijeme potrebno za stjecanje vlasništva dosjelošću u mjerodavnom trenutku iznosilo dvadeset godina. Slijedom toga, u predmetu podnositelja zahtjeva to je razdoblje isteklo 1932. godine. Mjerodavni dio te presude glasi:

„U tužbi se navodi ... da su tužitelji, uključivši i njihove pravne prednike posjednici [predmetnih] nekretnina i više od 70 godina, slijedom čega da bi dosjelošću stekli vlasništvo na tim nekretninama.

...

Tužitelji svoj tužbeni zahtjev temelje na ... dosjelošti pa iako to izričito ne navode, iz činjeničnih navoda tužbe bi proizlazilo da se pozivaju na dosjelošt čije pretpostavke bi se ostvarile do 6. travnja 1941. g., što znači da bi bilo potrebno utvrditi jesu li ispunjene

pretpostavke prema pravnim pravilima sadržanim u zakonima i drugim propisima koji su bili na snazi do tada.

...

Po stajalištu ovog suda uslijed promijenjenih ekonomskih odnosa i sveukupnih prilika, rokovi potrebni za dosjelost, prema pravnim pravilima ... u zakonima i drugim propisima koji su bili na snazi do 6. travnja 1941. g., ne bi odgovarali načelu zaštite opravdanih interesa pojedinaca, dugogodišnjih poštenih posjednika, ni načelu pravne sigurnosti, radi čega [sud] ocjenjuje da je za stjecanje vlasništva nekretnina dosjelošću dovoljno i potrebno vrijeme u trajanju od 20 godina.“

18. U svojoj žalbi tuženo tijelo naglasilo je da podnositelji zahtjeva nisu mogli postati vlasnici predmetnih nekretnina jer je prije 8. listopada 1991. godine stjecanje vlasništva na nekretninama u društvenom vlasništvu dosjelošću bilo zabranjeno i da ukidanje te zabrane nije imalo retroaktivni učinak (vidi stavke 11. do 15. ove presude). U svojem odgovoru podnositelji zahtjeva tvrdili su da je nesporno da su oni bili u samostalnom posjedu nekretnina od početka dvadesetog stoljeća, pa tako i više od trideset godina čak i prije 6. travnja 1941. godine.

19. Županijski sud u Splitu presudom od 17. svibnja 2007. godine preinačio je prvostupanjsku presudu i odbio tužbeni zahtjev podnositelja zahtjeva. Presudio je da je Općinski sud pravilno utvrdio činjenično stanje (neprekinuti i samostalni poštenu posjed zemljišta od 1912. godine), ali da je pogrešno primijenio materijalno pravo. Prije svega, utvrdio je da je predmetno zemljište bilo u društvenom vlasništvu dana 8. listopada 1991. godine te da temeljem mjerodavnih pravnih propisa nije bilo moguće steći vlasništvo nad nekretninama u društvenom vlasništvu dosjelošću prije tog datuma osim ako su zakonske pretpostavke za to već bile ispunjene do 6. travnja 1941. (vidi stavke 48., 53. - 54., 57. i 59. - 60. ove presude). Međutim, navedene pretpostavke nisu bile ispunjene u slučaju podnositelja zahtjeva. To je bilo zato što se temeljem članka 1472. Općeg građanskog zakonika iz 1811. godine (koji se primjenjivao u Hrvatskoj od 1852. do 1980. godine, vidi stavke 47. - 49. i 51. ove presude) vlasništvo na nekretninama općinskih tijela moglo steći dosjelošću tek nakon četrdeset godina. Međutim, s obzirom na činjenična utvrđenja prvostupanjskog suda prema kojima su podnositelji zahtjeva i njihovi prednici posjedovali predmetno zemljište od 1912. godine (vidi stavak 17. ove presude), taj rok nije istekao prije 6. travnja 1941. godine. Mjerodavni dio te presude glasi:

„U rok za stjecanje prava vlasništva dosjelošću na nekretninama koje su na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu ne računa se vrijeme ... proteklo prije 8. listopada 1991. godine, jer je do tog datuma odredbom članka 29. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima bilo izričito zabranjeno stjecanje prava vlasništva dosjelošću na stvari u društvenom vlasništvu. Iako je odredbom članka 3. Zakona o preuzimanju Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima stavljena izvan snage [ta] odredba, upravo zbog činjenice da je prije stupanja na snagu toga Zakona postojala izričita zabrana takvog stjecanja, u rok za stjecanje dosjelošću prava vlasništva na nekretninama koje su do 8. listopada 1991. godine bile u društvenom vlasništvu, ne

računa se vrijeme posjedovanja proteklo prije tog datuma, osim ako je vrijeme dosjlosti proteklo do 6. travnja 1941.godine po tada važećim propisima.“

20. Podnositelji zahtjeva zatim su 23. srpnja 2007. godine podnijeli ustavnu tužbu protiv drugostupanjske presude, navodeći kako je došlo do povrede njihovih ustavnih prava na jednakost svih pred zakonom, jednakost pred sudovima i pravično suđenje. U svojoj ustavnoj tužbi naveli su, *inter alia*:

„... prema utvrđenjima pobijane presude tužitelji ... su u neprekinutom, samostalnom i poštenom posjedu od 1912. do danas. ... Prema tome, radi se o samostalnom, savjesnom i poštenom posjedovanju nekretnina u vremenu od 90 godina do podnošenja tužbe.

... U konkretnom slučaju, sud ne primjenjuje citirane odredbe, iako su prednici tužitelja .... posjedovali [predmetne nekretnine] najmanje od početka dvadesetog stoljeća, te je posjed faktično neprekinut sve do podnošenja tužbe, a traje do danas.

...

Međutim, ukoliko se prihvati stajalište da su predmetne nekretnine na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu, iako u zemljišnim knjigama nije proveden upis sukladno [mjerodavnim propisima koji se odnose na upis stvari u državnom i društvenom vlasništvu], tada je sukladno citiranim zakonskim odredbama bilo nužno uračunati svo vrijeme posjedovanja do podnošenja tužbe izuzev onoga [razdoblja] od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991.godine“

21. Odlukom od 30. rujna 2009. godine Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositelja zahtjeva i 19. studenoga 2009. dostavio je svoju odluku njihovom punomoćniku. Mjerodavni dio te odluke glasi:

„Za Ustavni sud relevantne su samo one činjenice od čijeg postojanja ovisi ocjena o povredi ustavnog prava.

U parničnom postupku ... utvrđeno je da su ... podnositelji ... u nesmetanom poštenom posjedu spornih nekretnina neprekidno od najmanje 1912. godine.

...

U obrazloženju osporene presude drugostupanjski sud u bitnom ističe da se u konkretnom slučaju radi o nekretninama koje su na dan 8. listopada 1991. bile društveno vlasništvo te da se u rok za stjecanje prava vlasništva dosjelošću nekretnina koje su na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu ne računa vrijeme posjedovanja u razdoblju prije toga.

Razmatrajući ustavnu tužbu ... valja poći od činjenice da je odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske [od 17. studenog 1999.] ukinut članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima ... u kojoj odluci je Ustavni sud izrazio stajalište da se vrijeme posjedovanja stvari u društvenom vlasništvu do 8. listopada 1991. ne može računati u dosjlost. Polazeći od činjenice da rokovi za stjecanje prava vlasništva dosjelošću nekretnina koje su na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu nisu tekli u razdoblju od 6. travnja 1991. do 8. listopada 1991. (koje stajalište je Ustavni sud izrazio u odluci U-III-1595/2006 od 5. veljače 2009.), Sud ocjenjuje da se pravna stajališta navedena u osporenoj presudi Županijskog suda zasnivaju na ustavnopravno prihvatljivom tumačenju i primjeni mjerodavnog materijalnog prava.“

2. Parnični postupak u predmetu Jakeljić (br. 22768/12)

22. Dana 25. svibnja 1993., 21. veljače 1996. i 20. srpnja 1999. godine podnositelji zahtjeva kupili su tri zemljišne čestice od različitih pojedinaca. Međutim, čestice su bile uknjižene u zemljišnim knjigama na ime Općine Stobreč kao pravnog prednika Grada Splita.

23. Dana 4. travnja 2002. godine podnositelji zahtjeva podnijeli su Općinskom sudu u Splitu tužbu protiv Grada Splita, tražeći utvrđenje prava vlasništva na tri zemljišne čestice, kao i upis istoga u zemljišne knjige na njihovo ime. Tvrđili su da su predmetne nekretnine, iako su bile uknjižene u zemljišnim knjigama na ime Općine Stobreč kao pravnog prednika grada Splita, bile u posjedu njihovih pravnih prednika tijekom više od 100 godina. S obzirom na to da je protekao zakonski rok propisan za stjecanje prava vlasništva dosjelošću u odnosu na njihove pravne prednike, podnositelji zahtjeva tvrdili su da su kupnjom zemljišta od njih valjano stekli pravo vlasništva. Njihova tužba glasi kako slijedi:

„Tužitelji su zajedno, svaki za jednu polovicu idealnog dijela, kupili od R.K. i M.K. ... zemljišne čestice br. 866/34 (...) ... od T.F. ... zemljišnu česticu br. 866/59 (...), ... i od M.S. ... zemljišnu česticu br. 866/35 (...) ...

DOKAZ: [tri kupoprodajna ugovora između tužitelja i gore navedenih pojedinaca]

Tužitelji su odmah po zaključenju gore navedenih kupoprodajnih ugovora stupili u posjed svih gore označenih nekretnina, u čijem se posjedu i danas nalaze, te nakon što im je [nadležna porezna uprava naložila da plate porez] isti i platili.

DOKAZ: Potvrda o plaćanju poreza

saslušanje svjedoka R.K., M.K., T.F. i M.S. ...

Sve naprijed navedene nekretnine, upisane su u zemljišnim knjigama na ime Općine Stobreč iako su prodavatelji po priloženim ugovorima i njihovi pravni prednici u posjedu tih nekretnina više od 100 godina, pa su dosjelošću stekli vlasništvo na istim nekretninama.

DOKAZ: zemljišnoknjižni izvadak;

saslušanje svjedoka R.K., M.K., T.F. i M.S. ...; i

po potrebi i drugi dokazi

Budući su prodavatelji vanknjižni vlasnici naprijed navedenih nekretnina, isti su temeljem kupoprodajnih ugovora prenijeli svoje pravo vlasništva na tužitelje kao kupce. [Na taj način] tužitelji su posredstvom svojih pravnih prednika stekli vlasništvo na zemljišnim česticama br. 866/34 (...), 866/59 (...) i 866/35 (...) ...

DOKAZ: kao naprijed.

Iz navedenih razloga se predlaže da sud donese sljedeću

Presudu

1. [Ovime] utvrđuje da su tužitelji Jakov Jakeljić i Ivica Jakeljić suvlasnici, svaki za jednu polovinu, zemljišnih čestica br. 866/34, 866/59 i 866/35 ...

2. Dužan je tuženik u roku 15 dana i pod prijetnjom ovrhe ispustiti tužiteljima tabularnu ispravu podobnu za upis prava vlasništva u zemljišnim knjigama, uz

istovremeno brisanje tog prava s imena tuženikova pravnog prednika Odlomak Općine Stobreč, koju tabularnu ispravu će u protivnom zamijeniti ova presuda.

3. Dužan je tuženik, u roku 15 dana i pod prijetnjom ovrhe naknaditi tužiteljima trošak ove parnice.“

24. U odgovoru na tužbu podnositelja zahtjeva tuženo tijelo ustvrdilo je da su predmetne nekretnine bile u društvenom vlasništvu i da se, s obzirom na odluku Ustavnoga suda kojom je ukinut članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine (vidi stavak 15. ove presude), posjedovanje nekretnina u društvenom vlasništvu prije 8. listopada 1991. godine nije moglo uzeti u obzir prilikom izračunavanja roka za dosjelost. Podnositelji zahtjeva odgovorili su da odluka Ustavnog suda na koju se tuženo tijelo poziva nije relevantna za rješavanje spora.

25. Presudom od 19. prosinca 2002. godine Općinski sud presudio je u korist podnositelja zahtjeva. Međutim, nakon žalbe tuženog tijela tu je presudu 2. ožujka 2006. godine ukinuo Županijski sud u Osijeku iz postupovnih razloga.

26. U ponovljenom postupku, presudom od 1. lipnja 2007. godine Općinski sud u Splitu ponovno je presudio u korist podnositelja zahtjeva. Prije svega, utvrdio je da je predmetno zemljište bilo u društvenom vlasništvu dana 8. listopada 1991. godine te da temeljem mjerodavnih pravnih propisa nije bilo moguće steći vlasništvo na nekretninama u društvenom vlasništvu dosjelošću prije tog datuma osim ako su zakonske pretpostavke za to već bile ispunjene do 6. travnja 1941. godine (vidi stavke 48., 52. i 59. - 60. ove presude). Utvrdio je, međutim, da su podnositelji zahtjeva dokazali da su njihovi pravni prednici imali neprekinut, samostalan i pošten posjed triju zemljišnih čestica tijekom više od četrdeset godina prije 6. travnja 1941. godine te su bili u posjedu sve dok ih nisu prodali podnositeljima zahtjeva (vidi stavak 22. ove presude). Prednici podnositelja zahtjeva stoga su, temeljem članka 1472. Općeg građanskog zakonika iz 1811. godine (koji se primjenjivao u Hrvatskoj od 1852. do 1980. godine, vidi stavke 47. - 49. i 51. ove presude), stekli vlasništvo na zemljištima dosjelošću čak i prije toga datuma. Relevantni dio te presude glasi kako slijedi:

„U odgovoru na tužbu tuženik je porekao navode i osnov tužbenog zahtjeva iz razloga što su predmetne nekretnine bile u režimu društvenog vlasništva, te da se imajući u vidu odluku Ustavnog suda kojom je ukinuta odredba članka 388. stavak 4. [Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine], posjedovanje stvari u društvenom vlasništvu do 8.10.1991. g. ne može računati u dosjelost ...

S obzirom da je predmetna tužba podnesena 2002. g., te obzirom da je u zemljišnim knjigama pravo vlasništva uknjiženo na ime Općine Stobreč, te obzirom da je odlukom Ustavnog suda od 17.11.1999. ukinuta odredba članka 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine..., što znači da se vrijeme posjedovanja stvari u društvenom vlasništvu do 8.10.1991. g. ne može računati u vrijeme dosjelosti – ... tužitelji odnosno njihovi pravni prednici nisu mogli dosjelošću steći pravo vlasništva prije 1991. godine osim ako isti mogu dokazati stjecanje prava vlasništva dosjelošću prije 6. travnja 1941. godine. Tužba tužitelja očito upravo na to

upire. Dakle, kako je nesporno da je predmetna čestica na dan 8. listopada 1991. g. bila u društvenom vlasništvu, za odluku ... je li ista stečena dosjelošću valjalo je utvrditi jesu li pravni prednici tužitelja do 6. travnja 1941.g. bili u posjedu određene kvalitete spornih nekretnina kroz vrijeme određeno za dosjeloost prema tada važećim pravilima o stjecanju prava vlasništva nekretnina dosjelošću.“

27. U svojoj žalbi tuženo je tijelo naglasilo da podnositelji zahtjeva nisu mogli postati vlasnici predmetne nekretnine jer je prije 8. listopada 1991. godine stjecanje vlasništva nad stvarima u društvenom vlasništvu dosjelošću bilo zabranjeno osim ako je vlasništvo bilo stečeno na takav način prije 6. travnja 1941. godine. Tuženo je tijelo tvrdilo da ukidanje te zabrane nije imalo retroaktivni učinak (vidi stavke 11. - 15. ove presude). U svojem odgovoru podnositelji zahtjeva odgovorili su da nije sporno da su oni bili u samostalnom i neprekinutom poštenom posjedu nekretnina više od sto godina te da su u svakom slučaju stekli vlasništvo na njima dosjelošću jer su ih posjedovali više od četrdeset godina prije 6. travnja 1941. godine.

28. Županijski sud u Splitu presudom od 29. svibnja 2008. godine preinačio je prvostupanjsku presudu i odbio tužbeni zahtjev podnositelja. Utvrdio je da su pravni prednici podnositelja zahtjeva bili u (neprekinutom i poštenom) posjedu predmetnih zemljišta tek od 1912. godine. Četrdesetogodišnji rok za stjecanje vlasništva dosjelošću određen člankom 1472. Općeg građanskog zakonika iz 1811. godine stoga nije istekao do 6. travnja 1941. godine (vidi stavak 51. ove presude). U narednom razdoblju od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine mjerodavnim zakonodavstvom bilo je zabranjeno stjecanje vlasništva na stvarima u društvenom vlasništvu dosjelošću (vidi stavak 11. i stavke 52. - 53. ove presude). Time je prekinuto protjecanje zakonskih rokova. Vrijeme koje je proteklo prije 6. travnja 1941. godine stoga nije nastavilo teći nakon 8. listopada 1991. godine – zapravo je počelo ponovno teći. Mjerodavni dio te presude glasi:

„U rok za stjecanje prava vlasništva dosjelošću na nekretninama koje su na dan 8. listopada 1991. godine bile u društvenom vlasništvu, ne računa se vrijeme ... prije 8. listopada 1991. jer je do tog datuma odredbom članka 29. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima bilo izričito zabranjeno stjecanje prava vlasništva dosjelošću na stvari u društvenom vlasništvu. Iako je odredbom članka 3. Zakona o preuzimanju Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima [ta odredba] stavljena izvan snage ..., upravo zbog činjenice da je prije stupanja na snagu toga Zakona postojala izričita zakonska zabrana takvog stjecanja, u rok za stjecanje dosjelošću prava vlasništva nekretnina koje su do 8. listopada 1991. godine bile u društvenom vlasništvu, ne računa se vrijeme posjedovanja proteklo prije toga datuma, osim ako je vrijeme dosjeloosti proteklo do 6. travnja 1941. godine po tada važećim propisima.“

29. Podnositelji zahtjeva zatim su 1. kolovoza 2008. godine podnijeli ustavnu tužbu protiv drugostupanjske presude, navodeći kako je došlo do povrede njihovih ustavnih prava na jednakost svih pred zakonom, jednakost pred sudovima i pravično suđenje. U svojoj ustavnoj tužbi naveli su, *inter alia*:

„Stoga, u pravnoj i stvarnoj situaciji po kojoj su u konkretnom slučaju tužitelji nesporno u poštenom posjedu osobno i putem prednika predmetnih čestica zemlje već više od 100 godina, te promatrajući takvu situaciju u okviru pozitivnih pravnih propisa RH ... proizlazi kako je nužno .. presudu ... ukinuti i predmet vratiti sudu na ponovni postupak.

Ukoliko se prihvati stajalište da su predmetne nekretnine na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu, iako u zemljišnim knjigama nije proveden upis sukladno [mjerodavnim propisima koji se odnose na upis nekretnina u državnom i društvenom vlasništvu], tada je sukladno citiranim zakonskim odredbama bilo nužno uračunati svo vrijeme posjedovanja do podnošenja tužbe, izuzev onoga [razdoblja] od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine.

... sud je ne uračunavši cjelokupno vrijeme posjedovanja predmetnih nekretnina do podnošenja tužbe pogrešno primijenio materijalno pravo, te tako povrijedio navedena zajamčena ustavna prava tužitelja.“

30. Odlukom od 15. rujna 2011. godine Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je njihovu ustavnu tužbu i 4. listopada 2011. dostavio je svoju odluku njihovom punomoćniku. Mjerodavni dio te odluke glasi:

„Za Ustavni sud relevantne su samo one činjenice od čijeg postojanja ovisi ocjena o povredi ustavnog prava.

U parničnom postupku ... utvrđeno je da su ... podnositelji. ... u nesmetanom poštenom posjedu spornih nekretnina neprekidno od najmanje 1912. godine.

...

U obrazloženju osporene presude drugostupanjski sud ... ističe da se u konkretnom slučaju radi o nekretninama koje su na dan 8. listopada 1991. bile društveno vlasništvo te da se u rok za stjecanje prava vlasništva dosjelošću [takvih] nekretnina ne računa vrijeme posjedovanja u razdoblju prije toga.

Razmatrajući navode ustavne tužbe ... Ustavni sud pripominje da je odlukom Ustavnog suda od [17. studenoga 1999.] ukinut članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine ... [U toj] odluci je Ustavni sud izrazio stajalište da se vrijeme posjedovanja stvari u društvenom vlasništvu do 8. listopada 1991. godine ne može računati u dosjelost. Polazeći od činjenice da rokovi za stjecanje prava vlasništva dosjelošću nekretnina, koje su na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu, nisu tekli u razdoblju od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. (koje stajalište je Ustavni sud izrazio u odluci broj: U-III-1595/2006 od 5. veljače 2009.), Sud ocjenjuje da se pravna stajališta, navedena u osporenoj presudi Županijskog suda, zasnivaju na ustavnopravno prihvatljivom tumačenju i primjeni mjerodavnog materijalnog prava.“

C. Postupci pred Vijećem

31. U postupku pred Vijećem podnositelji zahtjeva prigovorili su da su u njihovim predmetima presudama Županijskog suda u Splitu povrijeđena njihova prava zajamčena člankom 1. Protokola br. 1. Konvencije i člankom 14. Konvencije.

32. Mjerodavni dio obrazaca zahtjeva u oba predmeta glasi kako slijedi:

„III. IZJAVA O NAVODNOJ POVREDI/POVREDAMA KONVENCIJE I/ILI PROTOKOLA I RELEVANTNE TVRDNJE

Podnositelji zahtjeva smatraju da su ... Županijski sud u Splitu odbijanjem tužbe podnositelja zahtjeva, te Ustavni sud odbijanjem ustavne tužbe podnositelja zahtjeva povrijedili, tj. prekršili njihova prava utvrđena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: „Konvencija“), a posebno ona utvrđena u članku 1. Protokola 1. uz tu Konvenciju, kojim se jamči zaštita prava vlasništva, te prava utvrđena u čl. 14. Konvencije budući se podnositelji zahtjeva diskriminiraju i stavljaju u neravnopravan položaj u odnosu prema ostalim državljanima Republike Hrvatske jer u gotovo istim, tj. materijalno-pravnim i činjenično kompatibilnim predmetima isti sud, Županijski sud u Splitu, donosi presude kojima se u neposrednom susjedstvu nekretnina podnositelja zahtjeva dozvoljavaju upisi prava vlasništva [u odnosu na nekretnine] onima koji takve zahtjeve postavljaju na temelju stogodišnjeg mirnog posjeda.

...

V. IZJAVA O PREDMETU ZAHTJEVA

Namjera podnositelja zahtjeva je da ovaj Sud ... omogući podnositeljima zahtjeva upis stečenog prava vlasništva na predmetnoj nekretnini na njihovo ime.“

33. U obrascu zahtjeva u predmetu *Jakeljić* (br. 22768/12) podnositelji zahtjeva također su dodali:

„Naime, pred tim sudom je punomoćnik podnositelja zahtjeva .... [u predmetu *Radomilja i drugi*] postavio zahtjev koji Sud vodi pod brojem 37685/10, pa se predlaže izvršiti uvid u taj spis i priloge uz taj zahtjev..

Pred sudovima Republike Hrvatske u bitno sličnim predmetima donesene su pravomoćne presude iz kojih proizlazi da su sudovi prihvaćali tužbene zahtjeve posjednika na susjednim zemljištima od ovih podnositelja zahtjeva, te su te posjednike proglašavali vlasnicima nekretnina na temelju dosjelošlosti i to mirnog posjeda od 20 godina koji se dovršio do 06. 04. 1941., sve to sukladno mišljenju Proširene opće sjednice Saveznog vrhovnog suda ... od 04. 04.1960..

Prema tome, podnositelji zahtjeva su različitim postupanjima sudova dovedeni u neravnopravan položaj čime im je pričinjena golema šteta. .“

34. Dana 23. svibnja 2014. i 25. lipnja 2015. godine Vlada je obaviještena o prigovorima vezanim uz navodnu povredu prava vlasništva podnositelja, kao i o tome da je ostatak zahtjeva proglašen nedopuštenim temeljem pravila 54. stavka 3. Poslovnika Suda (vidi stavak 4. ove presude). Pitanja dostavljena strankama u oba predmeta odnosila su se na presudu Suda u predmetu *Trgo* (vidi *Trgo protiv Hrvatske*, br. 35298/04, 11. lipnja 2009.) i glasila su kako slijedi:

„Je li odbijanjem domaćih sudova da priznaju vlasništvo podnositelja zahtjeva nad pet/trima zemljišnim česticama za koje tvrde da su ga stekli dosjelošću povrijeđeno njihovo pravo na mirno uživanje njihova vlasništva, zajamčeno člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju (vidi *Trgo protiv Hrvatske*, br. 35298/04, 11. lipnja 2009.)?“

1. Tvrđnje stranaka pred Vijećem

(a) Očitovanje Vlade

35. U svojim očitovanjima od 6. listopada 2014. (u predmetu *Radomilja i drugi*) i 20. listopada 2015. (u predmetu *Jakeljić*) Vlada je, između ostalog, tvrdila da je te predmete potrebno razlikovati od predmeta *Trgo*. Konkretno, ustvrdila je kako su podnositelji zahtjeva, za razliku od situacije u predmetu *Trgo*, u ovim predmetima pokrenuli parnični postupak nakon što je Ustavni sud Republike Hrvatske ukinuo članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu iz 1996. godine (vidi stavke 15. - 16. i 23. i 56. ove presude). Sukladno tome, podnositelji zahtjeva nisu mogli imati legitimna očekivanja da će navedena odredba biti primijenjena u njihovom predmetu i da će njihov zahtjev da budu utvrđeni vlasnicima predmetne nekretnine biti prihvaćen (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 43., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 37.). Mjerodavni dio njihovih očitovanja u oba predmeta glasi:

„... u trenutku podnošenja tužbe, a sukladno domaćem pravu, podnositelji zahtjeva nisu mogli imati legitimno očekivanje da će njihovi zahtjevi biti prihvaćeni na temelju ukinutog članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima. Naime, u trenutku kada su podnositelji zahtjeva podnijeli svoju tužbu Općinskom sudu u Splitu, niti odredbe tada važećeg Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima niti sudska praksa najviših sudova u Republici Hrvatskoj nisu predviđali mogućnost da se sporni period uračuna u rok dosjelnosti.

...

... u predmetu *Trgo*, podnositelji zahtjeva podnijeli su tužbu 1997. godine radi utvrđivanja prava vlasništva zbog isteka roka za dosjelnost. Tada je (u trenutku podnošenja tužbe) je na snazi još bila odredba Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima koja je nalažala uračunavanje u rok dosjelnosti perioda od 6. travnja 1941. godine do 8. listopada 1991.. Za vrijeme tog parničnog postupka donesena je odluka Ustavnog suda kojom je ta odredba Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima ukinuta, zbog čega je podnositelj u konačnici izgubio parnicu. Nadalje, u tom predmetu Sud je primijetio da ukidanje određene zakonske odredbe ima učinak *ex nunc*, ali da se to pravilo ne primjenjuje na postupke u tijeku. Stoga, kako je Sud zaključio, podnositelj nije smio trpjeti negativne posljedice ispravljanja pogreške zakonodavca, jer se razumno oslonio na zakonodavstvo koje je bilo važeće u trenutku kada je on pokrenuo parnicu. Stoga je Sud podnositelju u tom predmetu priznao postojanje legitimnih očekivanja, pa stoga i pravo vlasništva, u smislu čl. 1. Protokola broj 1. uz Konvenciju.

U ovom predmetu, međutim, situacija je potpuno drukčija. I to zbog opisane zakonodavne aktivnosti nakon odluke Ustavnog suda, ali i gore opisane konzistentne sudske prakse. Podnositelji stoga u ovom predmetu, u trenutku podnošenja tužbe Općinskom sudu u Splitu, nisu mogli imati nikakvih legitimnih očekivanja da će taj sud priznati u rok dosjelnosti vremenski period od 6. travnja 1941. godine do 8. listopada 1991, te da će im na temelju toga biti priznato i pravo vlasništva.

Štoviše, Vlada smatra kako iz držanja samih podnositelja pred domaćim tijelima, te iz ustavne tužbe podnositelja, jasno proizlazi da oni takvih očekivanja nisu niti imali.

Vlada prvenstveno ističe da je pred redovnim sudovima bilo sporno i) jesu li podnositelji i njihovi prednici bili savjesni i poštteni posjednici ii) koliko dugo su

podnositelji i njihovi pravni prednici posjedovali spornu nekretninu prije 6. travnja 1941. te iii) je li prije 6. travnja 1941. godine protekao zakonski rok dosjelosti.

Niti u jednom trenutku među parničnim stranama nije bilo sporno treba li u rok za dosjelost uračunati posjedovanje nekretnine u vremenskom periodu od 6. travnja 1941. godine do 8. listopada 1991. Štoviše, pred domaćim sudom podnositelji su izričito tvrdili da svoju tužbu zasnivaju na činjenici da je rok dosjelosti protekao prije 6. travnja 1941. godine ...

Da samim podnositeljima to nije bilo sporno proizlazi i iz njihove ustavne tužbe..

... iz te ustavne tužbe je vidljivo da podnositelji niti ne smatraju da taj vremenski period treba uračunati u rok dosjelosti u njihovom slučaju, već da je potrebno u taj rok uračunati vrijeme u kojem su njihovi pravni prednici posjedovali spornu nekretninu prije 6. travnja 1941, i tom vremenskom periodu pribrojiti duljinu posjedovanja nakon 8. listopada 1991

Konačno, Vlada primjećuje da se niti u svom zahtjevu Sudu podnositelji ne pozivaju na to da su domaći sudovi pogrešno izračunali rok dosjelosti, s obzirom na period od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991.

Vlada dodatno primjećuje da je vrijeme potrebno za dosjelost za nekretnine u društvenom vlasništvu prema odredbama OGZ-a nesporno bilo 40 godina. Podnositelji niti u jednom trenutku pred domaćim sudovima niti pred Ustavnim sudom RH nisu tvrdili da je vrijeme potrebno za dosjelost bilo kraće. Upravo suprotno, podnositelji su argumentirali svoju ustavnu tužbu Ustavnom sudu RH tvrdnjom da je ispunjen uvjet proteka roka od 40 godina zato što treba uračunati vrijeme prije 6. travnja 1941. godine sa vremenom nakon 8. listopada 1991. godine, što bi prema njihovim tvrdnjama bila 41 godina (vidi ... ustavne tužbe podnositelja).

Zaključno, u ovom predmetu posve je očito da se podnositelji nisu „razumno oslanjali na odredbu propisa koja je kasnije ukinuta“, već su pokušali argumentirati i dokazati da su ispunili uvjete za dosjelost, sukladno zakonskim odredbama koje su bile na snazi u trenutku podnošenja tužbe i sukladno sudskoj praksi koja se odnosi na to zakonodavstvo..

Dakle, u ovom se slučaju radilo o nadi u priznanje vlasničkog prava, koje se ne može smatrati "vlasništvom" u smislu članka 1. Protokola br. 1 (vidi presudu velikog vijeća od 28. rujna 2004., Kopecky protiv Slovačke, § 35.).

Slijedom navedenog, Vlada smatra da je zahtjev podnositelja očigledno neosnovan i da treba biti odbačen na temelju članka 35. stavka 3. Konvencije.“

(b) Odgovori na očitovanja koje su dostavili podnositelji zahtjeva

36. U svojim su odgovorima na očitovanja od 3. studenoga 2014. (u predmetu *Radomilja i drugi*) i 30. studenoga 2015. godine (u predmetu *Jakeljić*) podnositelji zahtjeva ustvrdili da je članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju primjenjiv jer su njihovi zahtjevi da budu utvrđeni vlasnicima predmetnog zemljišta imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu, i to (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 45., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 39.):

- u oba predmeta, u tumačenju usvojenom na proširenoj općoj sjednici Saveznog Vrhovnog suda Jugoslavije od 4. travnja 1960., koje se još

primjenjivalo od strane Vrhovnog suda Republike Hrvatske u predmetima sličnima njihovom (vidi stavke 58. - 60. ove presude), i

- u predmetu *Jakeljić*, također i u članku 1472. Općeg građanskog zakonika iz 1811. godine (vidi stavak 51. ove presude).

Prema tom mišljenju Vrhovnog suda, osoba stječe vlasništvo nad nekretninom dosjelošću nakon što je bila u poštenom posjedu te nekretnine tijekom dvadeset godina (vidi stavke 58. - 60. ove presude).

37. Za podnositelje zahtjeva u predmetu *Radomilja i drugi* pitanje je bilo je li u njihovom slučaju vrijeme potrebno za stjecanje vlasništva dosjelošću isteklo prije 6. travnja 1941. ili nije. Prethodno navedeno tumačenje koje zahtijeva poštenu posjed tijekom dvadeset godina (vidi prethodni stavak i stavke 58. - 60. ove presude), zajedno s činjeničnim utvrđenjima domaćih sudova da su oni i njihovi prednici posjedovali predmetno zemljište od 1912. godine (vidi stavke 17. i 19. i 26. - 28. ove presude), ukazivalo je na to da je to vrijeme isteklo. Oni su stoga mogli legitimno očekivati da će njihov zahtjev da budu utvrđeni vlasnicima tog zemljišta biti prihvaćen. Ipak, Županijski sud u Splitu i Ustavni sud Republike Hrvatske pogrešno su primijenili domaće pravo i odbili njihov zahtjev smatrajući da je bilo potrebno razdoblje od četrdeset godina kako bi se steklo vlasništvo dosjelošću (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 46.).

38. Podnositelji zahtjeva u predmetu *Radomilja i drugi* također su osporili činjenična utvrđenja domaćih sudova tvrdeći da su ti sudovi pogrešno protumačili izjavu svjedoka temeljem koje su zaključili da su podnositelji zahtjeva i njihovi prednici posjedovali predmetno zemljište od 1912. godine (vidi stavke 17. i 19. ove presude). Zapravo, dokazi su ukazivali na to da su oni bili u posjedu tog zemljišta od 1900. godine (ibid., stavak 47.).

39. U predmetu *Jakeljić* podnositelji zahtjeva ustvrdili su da su njihovi pravni prednici imali neprekinut i samostalan poštenu posjed predmetnog zemljišta tijekom više od četrdeset godina prije 6. travnja 1941. godine (vidi stavak 26. ove presude). Ipak, Županijski sud u Splitu, iako je naveo da je Općinski sud pravilno utvrdio činjenice, nekako je iskrivio ta činjenična utvrđenja presuđujući da su prednici podnositelja zahtjeva zapravo bili u posjedu tek od 1912. godine (vidi stavak 28. ove presude). Da je ispravno shvatio ta činjenična utvrđenja, Županijski sud bi došao do istog zaključka glede prava kao i Općinski sud, to jest, zaključio bi da su prednici podnositelja zahtjeva, temeljem članka 1472. Općeg građanskog zakonika iz 1811. godine (vidi stavak 51. ove presude), stekli vlasništvo nad zemljištem dosjelošću prije 6. travnja 1941. godine (vidi predmet *Jakeljić*, stavak 40.).

40. Podredno, podnositelji zahtjeva u predmetu *Jakeljić* tvrdili su da su njihovi pravni prednici trebali steći predmetno zemljište dosjelošću čak i da su ga posjedovali od 1912. godine na temelju gore navedenog tumačenja prema kojem se zahtijeva dvadeset godina poštenog posjeda (vidi stavke 36. gore i 58. ove presude). Podnositelji zahtjeva, koji su kupili predmetno zemljište od svojih prednika, stoga su mogli legitimno očekivati da će njihov

zahtjev da budu utvrđeni vlasnicima tog zemljišta biti prihvaćen. Međutim, Županijski sud u Splitu i Ustavni sud Republike Hrvatske pogrešno su primijenili domaće pravo i odbili njihov zahtjev smatrajući da je bilo potrebno razdoblje od četrdeset godina kako bi se steklo vlasništvo dosjelošću (ibid., stavak 41.). Ti su sudovi također pogrešno primijenili mjerodavno domaće pravo tako što su odbili zbrojiti razdoblje prije 6. travnja 1941. i nakon 8. listopada 1991. godine kada su presudili da je protjecanje zakonskog roka za stjecanje vlasništva dosjelošću prekinuto između tih dvaju razdoblja (vidi stavak 28. ove presude).

41. S obzirom na navedene tvrdnje (vidi stavke 36. - 40. ove presude), podnositelji zahtjeva u oba predmeta tvrdili su da utvrđenja Suda u predmetu *Trgo* nisu relevantna u njihovim predmetima (vidi *Radomilja i drugi*, stavak 48.). Konkretno, u svojem odgovoru na Vladina očitovanja izjavili su kako slijedi (ibid.):

„[...]Sud navodi kao relevantnu praksu predmet *Trgo protiv Hrvatske*, [a koji] predmet nema istu ni činjeničnu niti pravnu osnovu kao ovaj predmet. Naime, predmet *Trgo* vodio se radi utvrđenja prava vlasništva zbog proteka roka dosjelogosti, a kojim se u rok dosjelogosti uračunavao period dosjedanja od 6. travnja 1941. godine do 8. listopada 1991. godine, dok podnositelji zahtjeva ne traže, niti imaju očekivanja da se u rok dosjedanja uračuna navedeni period, budući su isti stekli pravo vlasništva [predmetne nekretnine dosjelošću] i neovisno [o tom razdoblju].

Prema tome, predmet *Trgo* u konkretnom slučaju ne predstavlja relevantnu sudsku praksu..”

42. Podnositelji zahtjeva u svojim su očitovanjima u oba predmeta naveli članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine, kako je izmijenjen i dopunjen Zakonom o izmjeni i dopuni iz 2001. godine (u daljnjem tekstu: „verzija iz 2001. godine članka 388. stavka 4.“). Također su iznijeli sljedeće izjave u odnosu na pitanje jesu li imali legitimna očekivanja:

„Tijekom postupka pred domaćim sudovima nesporno je utvrđeno kako su podnositelji zahtjeva u posjedu predmetnih nekretnina još od početka 20. stoljeća, te svo to vrijeme u mirnom i neprekinutom posjedu, a u posjedu su još i danas. Nadalje, podnositelji zahtjeva smatraju da na temelju više od stogodišnjeg mirnog posjeda predmetnih nekretnina imaju stvarnopravni interes, odnosno postoji dovoljna osnova za takav interes u nacionalnom pravu da ga se smatra "imovinom" zaštićenom člankom 1. Protokola br. 1. Prema tome, legitimno očekivanje podnositelja zahtjeva temelji se na razumnom, [i] opravdanom povjerenju u relevantne zakonske odredbe, po kojim odredbama su isti stekli pravo vlasništva *ex lege* protekom roka potrebnog za stjecanje [vlasništva] dosjelošću..

...

Vlada navodi kako podnositelji u trenutku podnošenja tužbe nisu mogli imati legitimno očekivanje da će svoj zahtjev ostvariti na temelju ukinutog članka 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima koja odredba je dopuštala uračunavanje u rok dosjelogosti vremenskog perioda od 6. travnja 1941. godine do 8. listopada 1991. godine, budući je ista u trenutku podnošenja tužbe bila ukinuta.

Prije svega se navodi kako se prigovori podnositelja zahtjeva prvenstveno odnose na to što drugostupanjski sud, za razliku od prvostupanjskog suda nije priznao pravne posljedice, odnosno pravo vlasništva koje su podnositelji stekli do 6. travnja 1941. godine.

...

Osim toga, iz tvrdnji Vlade o osnovanosti zahtjeva proizlazi kako se ista uopće ne očituje o okolnostima ... koje su jedan od temelja ovog zahtjeva, da je sukladno [praksi] domaćih sudova vrijeme koje je potrebno za stjecanje vlasništva nekretnina u društvenom vlasništvu dosjelošću 20 godina koje se treba dovršiti do 6. travnja 1941. .

...

Međutim, ukoliko se prihvati stajalište da [je predmetno zemljište] na dan 8. listopada 1991. godine bile u društvenom vlasništvu, iako u zemljišnim knjigama nije proveden upis sukladno [mjerodavnim propisima o upisu vlasništva u državnom i društvenom vlasništvu] tada je sukladno citiranim zakonskim odredbama bilo nužno uračunati sve vrijeme posjedovanja do podnošenja tužbe, izuzev onoga [razdoblja] od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine.

...

... sve i da se prihvati da je u postupku pred domaćim sudovima činjenično stanje pravilno utvrđeno, ..., te da su podnositelji, odnosno njihovi prednici u posjedu [predmetnih nekretnina] od 1912. godine ..., isti su na predmetnim nekretninama do 6. travnja 1941. godine dosjedali 29 godina, a od 8. listopada 1991. godine do podnošenja tužbe su dosjedali 11 godina, koje razdoblje od 40 godina je primjenom relevantnih odredbi [Općeg građanskog zakonika, Zakona o osnovnim vlasničkopравnim odnosima i Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima] dovoljno za stjecanje vlasništva na predmetnim [nekretninama].

...

... u konkretnom slučaju prednici podnositelja su ... posjedovali [predmetne nekretnine] kao [vlasnici] još od prije 1900. godine ... takav način posjedovanja imali su i prije 06. travnja 1941. godine, za vrijeme od 06. travnja 1941. do 08. listopada 1991. godine i nakon 08. listopada 1991. godine sve do danas, tako da su isti održali neprekinuti niz posjedovanja uslijed čega bi im temeljem relevantnih zakonskih propisa imalo pripasti pravo vlasništva dosjedanjem.

Ono što je važno napomenuti jest ... da nikada nitko nije stekao nikakva prava [na predmetnim nekretninama], niti je ikada netko treći, osim samih podnositelja zahtjeva zahtijevao bilo kakva prava u odnosu na [predmetne nekretnine]. ...

Prema tome, potpuno je promašen prigovor Vlade da podnositelji nisu mogli imati legitimno očekivanje da će svoj zahtjev ostvariti na temelju ukinutog čl. 388. st. 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, jer podnositelji zahtjeva ne zahtijevaju da im se u rok dosjelosti uračuna vremenski period od 06. travnja 1941. godine do 08. listopada 1991. godine. Prije svega se navodi kako se podnositelji zahtjeva nikada nisu niti pozivali na odredbu članka 388. stavak 4. ZV, niti se u svom zahtjevu pozivaju na isti. [To je zato što su] isti neovisno o tom vremenskom roku, stekli pravo vlasništva po više pravnih osnova i to kako prije 06. travnja 1941. godine, tako i nakon 08. listopada 1991. godine, odnosno do podizanja tužbe..

...

Podnositelji zahtjeva su u vrijeme podnošenja tužbe sukladno relevantnim zakonskim odredbama koje su bile na snazi u vrijeme podnošenja tužbe i sukladno relevantnoj

sudskoj praksi stekli pravo vlasništva dosjelošću, i to bez uračunavanja vremenskog perioda od 06. travnja 1941. godine do 08. listopada 1991. godine, odnosno ukoliko se ne prihvati takav stav, vlasništvo su definitivno stekli uračunavanjem vremena dosjedanja nakon 08. listopada 1991. godine u kojem su vremenu zadržali neprekinuti mirni posjed [predmetnih nekretnina] sve do danas..

...

... u skladu sa relevantnim zakonskim odredbama, sudskom praksom i gore navedenim činjenicama posve je nesporno kako su podnositelji zahtjeva stekli pravo vlasništva dosjelošću,...

Sukladno navedenom, predlaže se Sudu odbaciti prigovore Vlade glede primjenjivosti članka 1. Protokola br. 1, ... te donijeti presudu kojom se utvrđuje da je došlo do povrede članka 1. Protokola 1 i omogućiti podnositeljima zahtjeva uživanje prava vlasništva.“

(c) Vladin komentar očitovanja podnositelja zahtjeva

43. Vlada je u svojim komentarima od 15. siječnja 2015. (u predmetu *Radomilja i drugi*) i 4. siječnja 2016. (u predmetu *Jakeljić*) prvo ponovila svoje tvrdnje o tome zašto podnositelji zahtjeva nisu imali legitimna očekivanja da postanu vlasnici predmetnih zemljišta. U prilog svojim tvrdnjama, Vlada je naglasila da su u svojem odgovoru podnositelji zahtjeva priznali da članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine (vidi stavke 56. - 57. ove presude), kao i odluka Ustavnog suda od 17. studenog 1999. godine (vidi stavak 15. ove presude), nisu značajni za njihove predmete i izričito su tvrdili da je činjenična i pravna pozadina tih predmeta različita od predmeta *Trgo* (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 44., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 38.).

44. U svojim komentarima u predmetu *Jakeljić* Vlada je također odgovorila na tvrdnje podnositelja zahtjeva da je razdoblje potrebno za stjecanje vlasništva dosjelošću iznosilo dvadeset, a ne četrdeset godina (vidi stavke 36. i 40. ove presude). Posebice, Vlada je ustvrdila da su podnositelji zahtjeva:

„... iznijeli prigovor o navodno nedosljednoj domaćoj praksi [glede vremena potrebnog za dosjelost] samo u ovom postupku pred Sudom, u suprotnosti s načelom supsidijarnosti. Ako su podnositelji zahtjeva smatrali da su njihova prava povrijeđena zbog različitih pravnih stajališta domaćih sudova koja su primijenjena u njihovom predmetu za razliku od drugih sličnih predmeta, trebali su iznijeti te prigovore pred Ustavnim sudom. Međutim, podnositelji zahtjeva to nisu učinili.“

45. Glede tvrdnji podnositelja zahtjeva o razlozima zbog kojih je članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju ipak primjenjiv (vidi stavke 36. - 40. i 42. ove presude), Vlada je ustvrdila da su se one odnosile na činjenična pitanja i primjenu domaćeg prava čije ispitivanje ne predstavlja zadatak Suda na temelju Konvencije (vidi, gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 44., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 38.).

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Ustavni zakon o Ustavnom sudu

46. Mjerodavna odredba Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske iz 1999. godine („Narodne novine” br. 99/99 s naknadnim izmjenama i dopunama, u daljnjem tekstu: „Ustavni zakon o Ustavnom sudu“) koji je na snazi od 24. rujna 1999. glasi:

Članak 53.

„(1) Ustavni sud će ukinuti zakon ili pojedine njegove odredbe ako utvrdi da nisu suglasni s Ustavom [...]

(2) Ukinuti zakon i drugi propis, odnosno njihove ukinute odredbe, prestaju važiti danom objave odluke Ustavnog suda u „Narodnim novinama”, ako Ustavni sud ne odredi drugi rok [tj. *ex nunc*].”

B. Zakonodavstvo i praksa o vlasništvu

1. Opći građanski zakonik iz 1811. godine

47. Austrijski Opći građanski zakonik iz 1811. godine (u daljnjem tekstu: „Opći građanski zakonik iz 1811. godine“) stupio je na snagu na teritoriju današnje Hrvatske 1. svibnja 1853. godine.

48. Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. aprila 1941. godine i za vrijeme neprijateljske okupacije (Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije br. 86/46 i 105/47), usvojen 1946. godine, oduzeo je pravnu snagu svim pravnim propisima koji su bili na snazi 6. travnja 1941., uključujući Opći građanski zakonik. Ipak, dopustio je primjenu predratnog zakonodavstva sve dok ono nije bilo u suprotnosti s Ustavom Jugoslavije ili njezinih sastavnih republika ili sa zakonodavstvom na snazi.

49. Pravila Općeg građanskog zakonika koja su se odnosila na vlasništvo tako su ostala primjenjiva pod tim uvjetima sve do stupanja na snagu Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima iz 1980. godine (vidi stavak 52. ove presude). Mjerodavne odredbe Općeg građanskog zakonika propisivale su kako slijedi:

50. Članak 1468. propisivao je da ako nekretnina nije uknjižena u zemljišnim knjigama na ime osobe u čijem je posjedu bila, ta je osoba mogla steći vlasništvo nad takvom nekretninom dosjelošću nakon trideset godina.

51. Članak 1472. propisivao je da posjednik može steći vlasništvo nad nekretninama u vlasništvu države, općinskih ili crkvenih tijela dosjelošću nakon četrdeset godina.

2. *Zakon o osnovnim vlasničkopравnim odnosima iz 1980. godine*

52. Članak 28. Zakona o osnovnim vlasničkopравnim odnosima (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije br. 6/1980 i 36/1990, u daljnjem tekstu: „Zakon o osnovnim vlasničkopравnim odnosima iz 1980. godine“), koji je stupio na snagu 1. rujna 1980., propisao je kako će savjesni posjednik nepokretne stvari čiji je vlasnik netko drugi postati njezinim vlasnikom dosjelošću nakon dvadeset godina.

53. Članak 29. zabranio je stjecanje prava vlasništva dosjelošću na stvari u društvenom vlasništvu.

54. Članak 3. Zakona o preuzimanju Zakona o osnovnim vlasničkopравnim odnosima (Narodne novine Republike Hrvatske br. 53/1991 od 8. listopada 1991.), koji je stupio na snagu 8. listopada 1991., stavio je van snage članak 29. Zakona o osnovnim vlasničkopравnim odnosima.

3. *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine*

55. Mjerodavne odredbe Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (Narodne novine br. 91/96 s naknadnim izmjenama i dopunama – „Zakon o vlasništvu iz 1996. godine“), koji je na snazi od 1. siječnja 1997., glase kako slijedi:

„Dio treći

PRAVO VLASNIŠTVA

...

Glava 6.

STJECANJE VLASNIŠTVA

Pravni temelji stjecanja

Članak 114.

(1) Vlasništvo se može steći na temelju pravnoga posla, odluke suda, odnosno druge nadležne vlasti, nasljeđivanjem i na temelju zakona.

Stjecanje [vlasništva] na temelju zakona

...

(d) Stjecanje dosjelošću

Članak 159.

(1) Dosjelošću se stječe vlasništvo stvari samostalnim posjedom te stvari ako taj ima zakonom određenu kakvoću i neprekidno traje zakonom određeno vrijeme, a posjednik je sposoban da bude vlasnikom te stvari.

(2) Samostalni posjednik čiji je posjed pokretne stvari zakonit, istinit i pošten,² stječe je dosjelošću u vlasništvo protekom tri godine, a takav posjednik nekretnine protekom deset godina neprekidnoga samostalnog posjedovanja.

(3) Samostalni posjednik pokretne stvari kojemu je posjed barem pošten stječe je dosjelošću u vlasništvo protekom deset godina, a takav posjednik nekretnine protekom dvadeset godina neprekidnoga samostalnog posjedovanja.

(4) Samostalni posjednik stvari u vlasništvu Republike Hrvatske [...] steći će dosjelošću vlasništvo tih stvari tek pošto je njegov [...] posjed neprekidno trajao dvostruko vrijeme od onoga iz stavaka 2. i 3. ovoga članka.”

56. Izvorni tekst članka 388. Zakona o vlasništvu iz 1996. godine propisuje kako slijedi:

Članak 388.

„(1) Stjecanje, promjena, pravni učinci i prestanak stvarnih prava od stupanja na snagu ovoga Zakona prosuđuju se prema njegovim odredbama [...]

(2) Stjecanje, promjena, pravni učinci i prestanak stvarnih prava do stupanja na snagu ovoga Zakona prosuđuju se prema pravilima koja su se primjenjivala u trenutku stjecanja, promjene i prestanka prava i njihovih pravnih učinaka.

(3) Rokovi koji su za stjecanje i prestanak stvarnih prava određeni ovim Zakonom, ako su bili počeli teći prije nego što je on stupio na snagu, nastavljaju teći u skladu s odredbom stavka 2. ovoga članka [...]

(4) U rok za stjecanje dosjelošću nekretnina koje su na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu, kao i za stjecanje stvarnih prava na tim nekretninama dosjelošću, računa se i vrijeme posjedovanja proteklo prije toga dana.”

57. Nakon što je Ustavni sud Republike Hrvatske dana 17. studenoga 1999. ukinuo 4. stavak članka 388. Zakona o vlasništvu iz 1996. godine kao neustavan (vidi stavak 15. ove presude), ta je odredba izmijenjena Zakonom o izmjeni i dopuni Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine (Narodne novine br. 114/01) koji je stupio na snagu 20. prosinca 2001. Novi tekst 4. stavka glasi kako slijedi:

„U rok za stjecanje dosjelošću nekretnine koje su na dan 8. listopada 1991. bile u društvenom vlasništvu, kao i za stjecanje stvarnih prava na tim nekretninama dosjelošću, ne računa se i vrijeme posjedovanja proteklo prije toga dana.”

4. Mjerodavna praksa

58. Prema tumačenju usvojenom na proširenoj općoj sjednici Saveznog Vrhovnog suda Jugoslavije od 4. travnja 1960., osoba u poštenom posjedu nekretnine stjecala je vlasništvo nad istom dosjelošću nakon dvadeset godina.

59. Podnositelji zahtjeva skrenuli su pozornost Suda na činjenicu da se Vrhovni sud Republike Hrvatske pozvao na to mišljenje kao valjano pravo u

---

² Zakonit znači da imovina ni u kojem trenutku nije smjela biti oduzeta silom, prijevarom (kradomice, tajno) ili bezuvjetnim opozivim kreditom od strane osobe koja tvrdi da je stekla vlasništvo dosjelošću ili od strane prethodnog posjednika (*Nec vi, nec clam, nec precario*).

to vrijeme. Čini se da je to učinio u osam svojih odluka. U predmetu br. Rev 250/03-2 od 16. lipnja 2004. godine presudio je kako slijedi:

„Budući da je utvrđeno da je sporna nekretnina na dan 8. listopada 1991. bila u društvenom vlasništvu [...] za odluku je li ista stečena dosjelošću, primjenom važeće odredbe stavka 4. članka 388. Zakona o vlasništvu [iz 1996. godine], valja utvrditi je li tužitelj, putem svojih pravnih prednika, do 6. travnja 1941. [a stoga i dovoljno dugo vremena], bio u posjedu sporne nekretnine kroz vrijeme određeno za dosjelost prema tada važećim pravilima o stjecanju prava vlasništva nekretnina dosjelošću, kako su se ona primjenjivala na temelju Načelnog mišljenja Proširene opće sjednice Saveznog Vrhovnog suda od 04. travnja 1960”.

60. U predmetu br. Rev-x 51/13-2 od 23. srpnja 2014., Vrhovni sud Republike Hrvatske presudio je kako slijedi:

„Nižestupanjski sudovi odbili su tužiteljev zahtjev zbog toga što su utvrdili da je tužitelj počeo stjecati dosjelošću pravo vlasništva na predmetnoj nekretnini [od kupnje 1963.], odnosno u vrijeme kada je ona bila [još] u režimu privatnog vlasništva, pa je [vrijeme potrebno za stjecanje vlasništva dosjelošću] započelo prije stupanja na snagu Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima [iz 1980.], za vrijeme primjene pravnih pravila bivšeg OGZ-a [iz 1811.]. Za dosjelost po pravnom pravilu iz paragrafa br. 1468. OGZ-a [iz 1811.] bilo je potrebno vrijeme od 30 godina, odnosno od 20 godina prema Načelnom mišljenju opće sjednice Saveznog Vrhovnog suda od 4. travnja 1960. Taj rok nije istekao ... do stupanja na snagu Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima [iz 1980.], pa je nastavio [sukladno tom Zakonu]. Vrijeme dosjelosti ... bi tužitelju isteklo 1989., [kada je nekretnina bila u režimu društvenog vlasništva u koji je prešla 1983..] S obzirom na to tužitelju nije, u vrijeme kada je nekretnina prešla u režim društvenog vlasništva (1983.) istekao rok od 20 godina za stjecanje prava vlasništva dosjelošću jer mu se u rok za stjecanje prava vlasništva ne računa vrijeme posjedovanje proteklo od 1983. do 8. listopada 1991. - kada je odredba čl. 29. ZOVO stavljena izvan snage (...), pa tužitelj nije stekao vlasništvo na predmetnoj nekretnini dosjelošću..”

C. Zakonodavstvo o parničnom postupku

61. Mjerodavne odredbe Zakona o parničnom postupku (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije br. 4/1977 s naknadnim izmjenama i dopunama i Narodne novine Republike Hrvatske br. 53/91 s naknadnim izmjenama i dopunama) propisuju kako slijedi:

Članak 2. (1)

„U parničnom postupku sud odlučuje u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku.“

Članak 186. (3)

„Sud će po tužbi postupiti i kad tužitelj nije naveo pravnu osnovu tužbenog zahtjeva; a ako je tužitelj pravnu osnovu naveo, sud nije za nju vezan.“

Članak 354.(2)

„Bitna povreda odredaba parničnog postupka uvijek postoji:

...

(12) ako je [sud] presudom prekorač[io] tužbeni zahtjev [tj. odlučio je *ultra* ili *extra petitum*].

PRAVO

I. SPAJANJE ZAHTJEVA

62. S obzirom na to da se ova dva zahtjeva odnose na slične činjenice i prigovore i da otvaraju identična pitanja temeljem Konvencije, Sud ih odlučuje spojiti, u skladu s pravilom 42. stavkom 1. Poslovnika Suda.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 1. PROTOKOLA BR. 1 UZ KONVENCIJU

63. Podnositelji zahtjeva prigovorili su da im je osporenim presudama Županijskog suda u Splitu (vidi stavke 19. i 28. ove presude) uskraćeno pravo vlasništva koje su stekli temeljem zakona. Zahtjev su utemeljili na članku 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju koji glasi:

„Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.”

64. Vlada je osporila tu tvrdnju.

A. Presude Vijeća

65. U dvjema presudama od 28. lipnja 2016. godine Vijeće nije smatralo nužnim odlučiti o tvrdnjama podnositelja zahtjeva u pogledu primjenjivosti članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju (vidi stavke 36. - 40. i 42. ove presude), jer je smatralo da je taj članak u svakom slučaju primjenjiv.

66. Konkretno, Vijeće je utvrdilo da određene činjenične razlike između tih zahtjeva i predmeta *Trgo* nisu bile dovoljne da Sud donese drugačiji zaključak. Vijeće je, stoga, primijenilo pristup izražen u presudi *Trgo*, koji je podrazumijevao uzimanje u obzir razdoblja od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine u svrhu utvrđivanja jesu li zahtjevi podnositelja da budu utvrđeni vlasnicima predmetnih zemljišta imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu da se smatraju „imovinom“ zaštićenom člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavci 50. - 52., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavci 43. - 45.):

67. S obzirom na činjenična utvrđenja domaćih sudova, prema kojima su podnositelji zahtjeva i/ili njihovi pravni prednici bili u poštenom posjedu predmetnih zemljišta dovoljno dugo prije stupanja na snagu Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine, Vijeće je presudilo da su podnositelji zahtjeva na temelju izvorne verzije članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine *ex lege* postali vlasnici tih zemljišta 1. siječnja 1997. godine kada je taj zakon stupio na snagu (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 53., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 46.).

68. Vijeće je stoga zaključilo da su u vrijeme navodnog miješanja (vidi stavke 19. i 28. ove presude) zahtjevi podnositelja zahtjeva da ih se proglasi vlasnicima tih zemljišta imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu da ih se smatra „imovinom” zaštićenom člankom 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 53., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 46.).

69. U pogledu Vladine tvrdnje da su podnositelji zahtjeva sami priznali kako je njihov predmet imao činjeničnu i pravnu osnovu različitu od predmeta *Trgo* (vidi stavak 43. ove presude), Vijeće je presudilo (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 54., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 47.):

„... da se prigovor karakterizira činjenicama navedenima u njemu, a ne tek na pravnim temeljima ili tvrdnjama na koje se poziva (vidi, između brojnih drugih izvora prava, predmet *Guerra i drugi protiv Italije*, 19. veljače 1998., stavak 44., *Izješća o presudama i odlukama* 1998 I). Nadalje, ponavlja da je pitanje primjenjivosti određenog članka Konvencije ili Protokola uz Konvenciju pitanje koje ulazi u nadležnost Suda *ratione materiae*. Područje nadležnosti Suda određuje sama Konvencija, posebno njezin članak 32., a ne tvrdnje stranaka u određenom predmetu. Sukladno tome, Sud se mora uvjeriti da ima nadležnost u svakom predmetu koji mu je podnesen i stoga je obvezan ispitati pitanje svoje nadležnosti na vlastitu inicijativu (vidi predmete *Blečić protiv Hrvatske* [VV], br. 59532/00, st. 67., ECHR 2006-III, i *Nylund protiv Finske* (odluka), br. 27110/95, 29. lipnja 1999.).“

70. Vijeće je zatim ispitalo osnovanost predmeta i, sa šest glasova prema jedan, utvrdilo povredu članka 1. Protokola br. 1 u oba predmeta (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavci 59. - 63., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavci 52. - 56.). Tako presuđujući, Vijeće se pozivalo na obrazloženje Suda u presudi *Trgo* u smislu da, osim ako nisu bili uključeni interesi trećih strana, nije bilo opravdano isključiti razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. iz vremena potrebnog za stjecanje vlasništva nad stvarima u društvenom vlasništvu dosjelošću.

B. Tvrdnje stranaka pred Velikim vijećem

1. Vlada

71. Vlada je tvrdila da su presude Vijeća bile utemeljene na činjenicama i pravnim argumentima koji nisu bili ni dio prigovora podnositelja zahtjeva pred Sudom ni dio njihovog predmeta pred domaćim sudovima. Stoga je pozvala Sud da:

- izbriše zahtjeve s liste predmeta ili
- proglasi zahtjeve nedopuštenima zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava.

72. Vlada je na početku napomenula da je Vijeće utvrdilo povredu prava vlasništva podnositelja zahtjeva jer je smatralo da (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 62., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 55.):

„... podnositelji zahtjeva koji su se razumno oslonili na zakonodavstvo koje je kasnije ukinuto kao neustavno ne trebaju – u slučaju kada se ne dovode u pitanje prava drugih – snositi posljedice greške koju je počinila sama država donijevši takve neustavne pravne propise.“

73. Međutim, Vlada je naglasila da se u svojim tvrdnjama pred Vijećem podnositelji zahtjeva nisu izričito ni u biti oslanjali na ukinutu verziju iz 1996. godine članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine (vidi stavak 56. ove presude). Štoviše, izričito su se protivili primjeni te odredbe u njihovom predmetu kao nevažne (vidi stavak 41. ove presude).

74. Umjesto toga, u svojem obrascu zahtjeva podnositelji zahtjeva prigovorili su da su bili diskriminirani jer su, navodno, u pravno i činjenično sličnim predmetima domaći sudovi prihvaćali zahtjeve tužitelja (vidi stavke 32. - 33. ove presude). Nadalje, iz njihovih odgovora na očitovanja Vlade (vidi stavke 36. - 40. i 42. ove presude) bilo je očigledno da su podnositelji zahtjeva:

- smatrali da su stekli vlasništvo nad predmetnim zemljištima prije 6. travnja 1941. godine;
- prigovorili navodnom nedosljednom tumačenju vremena potrebnog za stjecanje vlasništva dosjelošću od strane domaćih sudova (dvadeset ili četrdeset godina) glede razdoblja prije 6. travnja 1941. godine;
- osporavali činjenična utvrđenja domaćih sudova da su posjedovali zemljišta tek od 1912. godine, tvrdeći da je njihov posjed započeo ranije;
- tvrdili da se u svakom slučaju razdoblje nakon 8. listopada 1991. trebalo dodati razdoblju koje je proteklo prije 6. travnja 1941. godine.

75. Nadalje, na temelju određenih izjava iznesenih u tim očitovanjima pred Vijećem, (vidi stavke 41. do 42. ove presude) podnositelji zahtjeva u svojem su predmetu:

- odbacili primjenu ukinutog članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine;

- naveli da je njihov predmet imao činjenične i pravne osnove različite od onih u predmetu *Trgo*; i

- isključili razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. iz vremena potrebnog za stjecanje vlasništva dosjelošću.

76. Vlada nije osporila načelo da je Sud nadležan drugačije pravno okarakterizirati neki činjenični sklop, na primjer, ispitivanjem navodne povrede članka 8. na temelju članka 3. Konvencije. Međutim, to nije značilo da Sud ima pravo prepoznavati, primjerice, u dokumentima koje je podnio podnositelj zahtjeva, činjenice kojima on ili ona nikada nije prigovorio, a pogotovo to nema pravo učiniti protiv njegovih ili njezinih želja.

77. Vlada je tvrdila da u ovome predmetu Vijeće nije samo drugačije pravno okarakteriziralo činjenice predmeta već je i, suprotno tvrdnjama samih podnositelja zahtjeva (vidi stavak 75. ove presude), toliko široko izmijenilo karakterizaciju prigovora da je promijenilo bit tih prigovora i predmeta kao takvog. Ako bi Sud prepoznavao *proprio motu* prigovore koje podnositelji zahtjeva nikada nisu podnijeli, time bi prekoračio svoju ulogu. Ako bi Veliko vijeće prihvatilo takav pristup, time bi narušilo pravnu sigurnost jer bi opseg predmeta pred Sudom strankama bio nejasan sve dok Sud ne bi donio svoju odluku.

78. Prema navodima Vlade, ako bi Veliko vijeće prihvatilo promjenu karakterizacije prigovora podnositelja zahtjeva od strane Vijeća, što bi podrazumijevalo ispitivanje predmeta koji je pravno i činjenično potpuno drugačiji od predmeta koji je bio podnesen nacionalnim tijelima, to bi bilo u suprotnosti s načelom supsidijarnosti.

79. Nadalje, promjena karakterizacije od strane Vijeća bila je u suprotnosti s postojećom sudskom praksom Suda. Na primjer, u predmetu *Stojaković* (vidi *Stojaković protiv Hrvatske* (odluka) [odbor], br. 6504/13, 12. siječnja 2016.), Sud je izbrisao zahtjev s liste predmeta jer je punomoćnik podnositelja zahtjeva obavijestio Sud da oni nisu prigovorili nedostatku učinkovite istrage o smrti svojih srodnika, već parničnom postupku u kojem su tražili naknadu štete za njihove smrti. Vlada nije vidjela razloga zašto se isti pristup ne bi primijenio na ovaj predmet.

80. Iz tih razloga (vidi stavke 72. - 79. ove presude), Vlada je pozvala Sud da izbriše zahtjeve s liste predmeta.

81. Podredno, Vlada je pozvala Sud da zahtjeve proglasi nedopuštenima zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava. Pored navedenih razloga (vidi stavke 72. - 79.), koje je Vlada smatrala jednako relevantnima u kontekstu iscrpljivanja, iznijela je i sljedeće tvrdnje.

82. Vlada je tvrdila da se pred domaćim sudovima podnositelji zahtjeva nikada nisu pozvali na članak 388. stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine. Umjesto toga, tvrdili su da su stekli vlasništvo nad predmetnim zemljištima prije 6. travnja 1941. godine. Iako su u svojim ustavnim tužbama podnositelji zahtjeva tvrdili da se cijelo razdoblje njihova posjeda zemljišta trebalo uzeti u obzir, izričito su isključili razdoblje

od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine (vidi stavke 20. i 29. ove presude). Prema navodima Vlade, to je proizlazilo i iz određenih utvrđenja domaćih sudova.

83. Prema tome, domaći su sudovi, u skladu s tvrdnjama podnositelja zahtjeva, rješavali samo pitanje trajanja dosjelnosti podnositelja zahtjeva, a ne i je li se u izračun trebalo uračunati razdoblje između 1941. i 1991. godine.

84. Vlada je naglasila da domaći sudovi nisu mogli ispitivati to pitanje *proprio motu* jer su prema Zakonu o parničnom postupku bili vezani zahtjevom tužitelja i činjeničnom osnovom predmeta. Odlučivanje izvan opsega tako određenog predmeta predstavljalo bi bitnu povredu parničnog postupka (vidi članak 354. stavak 2. Zakona o parničnom postupku citiran u stavku 61. ove presude). U predmetima koji uključuju dosjelnost – pravni institut koji neku činjeničnu situaciju pretvara u neko pravo – ostanak unutar tih granica još je važniji. Jedna od pretpostavki za stjecanje vlasništva dosjelošću bila je istek određenog neprekinutog vremenskog razdoblja, što je činjenica koju je tužitelj morao argumentirati i dokazati.

85. Vlada je nadalje naglasila da je Konvencija izravno primjenjiva u Hrvatskoj i tvrdila je da su se podnositelji zahtjeva stoga mogli i trebali pozvati na nju barem pred Ustavnim sudom. Međutim, oni to nisu učinili (vidi stavke 20. i 29. ove presude).

86. Nadalje, Vlada je tvrdila da su načela iz predmeta *Trgo* bila vrlo složena i s pravnog i s činjeničnog stajališta. Sukladno tome, nisu se mogla pravilno rješavati, osim ako tužitelj nije u tom smislu iznio vrlo specifične tvrdnje, a tuženik dobio mogućnost da ih ospori. Na primjer, postojanje prava trećih osoba značajan je čimbenik u ispitivanju predmeta na temelju članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju. Međutim, u ovome predmetu tuženo tijelo nije imalo priliku podnijeti dokaze u tom pogledu. Ni domaći sudovi nisu imali priliku razmotriti to pitanje jer ono nije predstavljalo predmet spora. Stoga Vlada nije mogla nagađati jesu li treće osobe imale interes za predmetna zemljišta budući da to pitanje nije bilo ispitano pred domaćim sudovima.

87. S obzirom na ta razmatranja (vidi stavke 81. - 86. ove presude), Vlada je tvrdila da su podnositelji zahtjeva imali priliku tvrditi u domaćem postupku da su postali vlasnici zemljišta *ipso jure* 1. siječnja 1997. godine, kako je utvrdilo Vijeće, i/ili da se razdoblje od 1941. do 1991. godine treba uračunati u vrijeme potrebno za stjecanje vlasništva dosjelošću. Međutim, oni nisu iskoristili tu priliku.

88. Glede pitanja jesu li, isključujući razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine, zahtjevi podnositelja da budu proglašeni vlasnicima predmetnih zemljišta imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu da se smatraju „vlasništvom“ zaštićenim člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju, Vlada je, u biti, ponovila svoje tvrdnje pred Vijećem (vidi stavak 45. ove presude).

2. Podnositelji zahtjeva

89. Podnositelji zahtjeva na početku su naglasili da se u potpunosti slažu sa zaključcima Vijeća iz njegovih presuda od 28. lipnja 2016. godine.

90. Glede Vladinih tvrdnji koje se tiču opsega njihovog predmeta pred domaćim sudovima, podnositelji zahtjeva bili su posebno kritični prema Vladinoj tvrdnji da se domaći sudovi, u skladu s tvrdnjama podnositelja zahtjeva, nisu bavili pitanjem je li razdoblje između 1941. i 1991. godine trebalo uključiti u izračun trajanja dosjelošći (vidi stavak 83. ove presude). Ustvrdili su da je ta tvrdnja bila pogrešna jer su se i prvostupanjski i drugostupanjski sudovi u svojim presudama, kao i Ustavni sud u svojim odlukama, očigledno bavili tim pitanjem. Glede izmijenjenog članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine (tj. njegove verzije iz 2001. godine), pogrešno su i nezakonito utvrdili da se predmetno razdoblje ne treba uzeti u obzir prilikom izračuna vremena potrebnog za stjecanje vlasništva na zemljištima dosjelošću (vidi stavke 17., 19., 21., 26., 28. i 30. ove presude). Domaći su sudovi stoga ispitivali to pitanje neovisno o tvrdnjama podnositelja zahtjeva, sukladno članku 186. stavku 3. Zakona o parničnom postupku (vidi stavak 61. ove presude). To je značilo da su njihovi domaći predmeti, kako su odlučili domaći sudovi, u smislu domaćeg prava predstavljali *res judicata*, što je spriječilo ponovno ispitivanje predmeta zbog načela *ne bis in idem*.

91. Glede opsega predmeta pred Sudom, podnositelji zahtjeva osporili su tvrdnju Vlade da su u postupku u Strasbourgu isključili razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine iz činjenične osnove svojih prigovora i da su odustali od primjene presedana *Trgo* (vidi stavak 75. ove presude).

92. S tim u vezi, prvo su naglasili da nikada nisu porekli da su u tom razdoblju posjedovali predmetna zemljišta. Zapravo, tijekom postupka pred Sudom, nekoliko su puta naveli da je njihov posjed bio neprekinut i jednake kakvoće od početka dvadesetog stoljeća, uključujući spomenuto razdoblje. Štoviše, nikada nisu naveli da se predmetno razdoblje ne treba uzeti u obzir. Niti je takva izjava mogla imati ikakav učinak, s obzirom na prirodu predmeta i činjenicu da područje nadležnosti Suda određuje sama Konvencija, posebno njezin članak 32., a ne tvrdnje stranaka u određenom predmetu (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 54., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 47., i u njima citirane predmete).

93. Drugo, podnositelji zahtjeva ustvrdili su da nisu odustali od primjene obrazloženja Suda u njegovoj presudi *Trgo*, već da su:

- samo ukazali na neke razlike u činjeničnoj i pravnoj pozadini između njihovog predmeta i predmeta *Trgo*, kao što je, na primjer, činjenica da je zakonski rok za stjecanje vlasništva dosjelošću počeo teći u različito vrijeme i
- tvrdili da su imali legitimna očekivanja, čak i ako sudska praksa u predmetu *Trgo* nije bila primjenjiva na njihove situacije.

Međutim, određene činjenice u predmetu *Trgo* i u njihovom predmetu bile su identične. Vijeće je pravilno prepoznalo te činjenice kao presudne (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavci 51. - 53. i 59. - 63., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavci 44. - 46. i 52. - 56.).

94. Podredno, podnositelji zahtjeva tvrdili su da im je Sud trebao pružiti traženu zaštitu čak i ako su odustali od primjene sudske prakse primijenjene u predmetu *Trgo*. Razlog tome je što Sud nije bio vezan pravnim argumentima podnositelja zahtjeva. Inače bi načelo *jura novit curia* bilo besmisleno i ne bi bilo potrebno provoditi postupak pred Sudom.

95. U tom pogledu podnositelji zahtjeva istaknuli su da je Vlada u svojem zahtjevu za upućivanje priznala pravo Suda da činjenicama predmeta, koje su utvrđene podnesenim dokazima, da pravnu karakterizaciju drugačiju od one koju im je dao podnositelj zahtjeva ili da činjenice sagleda na drugačiji način. Prema mišljenju podnositelja zahtjeva, Vijeće je upravo to pravilno učinilo u presudama od 28. lipnja 2016. godine.

96. Zaključno, podnositelji zahtjeva tvrdili su da bi bilo pogrešno kad bi Veliko vijeće odstupilo od presuda Vijeća i odlučilo ne primijeniti sudsku praksu iz predmeta *Trgo* na njihov predmet samo zato što su pred Vijećem tvrdili da su imali legitimna očekivanja čak i ako navedena sudska praksa nije bila primjenjiva. To bi u ovoj situaciji – kada su činjenice koje su podnositelji zahtjeva istaknuli u postupku pred Sudom i one koje su utvrđene pred domaćim sudovima nedvojbeno ukazivale na to da je sudska praksa u predmetu *Trgo* mjerodavna – značilo da bi Sud odstupio od svoje sudske prakse prema kojoj se prigovor karakterizira činjenicama navedenima u okviru istoga, a ne pukim pravnim temeljima ili tvrdnjama na koje se poziva. To bi također značilo da bi pogrešan pravni argument podnositelja zahtjeva bio dovoljan da Sud zanemari činjenice predmeta i pravna pitanja koja bi one mogle otvoriti. Ako bi takvo stajalište bilo prihvaćeno, samo bi podnositelji zahtjeva koji su iznijeli posve iste pravne argumente kao one koje je Sud smatrao mjerodavnima za utvrđivanje povrede bili uspješni. Sud bi se tada odrekao svoje uloge u rješavanju predmeta samo potvrđujući ili odbacujući prigovore, ovisno o pravnim argumentima podnositelja zahtjeva.

97. Podnositelji zahtjeva stoga su pozvali Veliko vijeće da potvrdi presude Vijeća. Osim toga, ponovili su svoju glavnu tvrdnju pred Vijećem da su, u svakom slučaju, stekli vlasništvo nad predmetnim zemljištima i prije 6. travnja 1941. godine (vidi stavke 36. - 40. i 42. ove presude). Odbijajući priznati im vlasništvo koje su *ipso jure* stekli dosjelošću, domaći su sudovi prekršili njihova prava zaštićena člankom 1. Protokola br. 1.

C. Ocjena suda

1. Glede razdoblja od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine

98. Srž Vladinih tvrdnji bila je da prigovori o kojima je obaviještena i oni o kojima je kasnije odlučilo Vijeće nisu bili jednaki onima koje su podnositelji zahtjeva podnijeli pred Sudom niti su odgovarali zahtjevima podnesenim pred domaćim sudovima (vidi stavke 35., 43. i 71. - 88. ove presude). Prema tome, Vijeće je (a) uzelo u obzir razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine i (b) pozvalo se na verziju iz 1996. godine članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima. Međutim, podnositelji zahtjeva nisu se pozvali na predmetno razdoblje ni predmetnu odredbu niti pred Sudom niti pred domaćim sudovima. Isto tako, podnositelji zahtjeva nisu se pred Sudom pozvali na predmet *Trgo*. Umjesto toga, podnositelji zahtjeva u svojim su očitovanjima pred Vijećem (vidi stavke 41. - 42. ove presude) izričito isključili navedeno razdoblje iz činjenične osnove svojeg prigovora te su prigovorili primjeni (verzije iz 1996. godine) članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine i presudi *Trgo* na svoje predmete. Dok je pred Vijećem Vlada tvrdila da te tvrdnje trebaju navesti Sud da utvrdi da su prigovori podnositelja zahtjeva vezani uz vlasništvo nedopušteni kao očigledno neosnovani (vidi stavak 35. ove presude), pred Velikim je vijećem ustvrdila da te iste tvrdnje trebaju rezultirati time da Sud ili proglasi te prigovore nedopuštenima zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava ili ih izbriše sa svoje liste predmeta (vidi stavke 71. - 88. ove presude).

99. S druge strane, podnositelji zahtjeva tvrdili su pred Velikim vijećem da su domaći sudovi u svakom slučaju ispitali njihov predmet u svjetlu (verzije iz 2001. godine) članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine (vidi stavak 90. ove presude). Prema njihovom mišljenju, prvostupanjski i drugostupanjski sudovi i Ustavni sud očito su se u svojim odlukama bavili i pitanjem je li razdoblje od 1941. do 1991. godine trebalo uključiti u izračun vremena potrebnog za dosjelost te su pogrešno i nezakonito utvrdili da predmetno razdoblje ne treba uključiti u taj izračun, posebno zbog izmijenjene verzije, iz 2001. godine, članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine, koja je stupila na snagu 20. prosinca 2001. godine. Isto tako, za podnositelje zahtjeva, njihovo navodno protivljenje pred Vijećem da se sudska praksa iz predmeta *Trgo* primjenjuje na njihove predmete nije bilo relevantno jer Sud nije bio vezan njihovim pravnim argumentima, posebice pri ispitivanju pitanja koja se odnose na njegovu nadležnost (vidi stavke 92. i 94. ove presude).

100. S obzirom na ove tvrdnje stranaka, Veliko vijeće smatra da prvo mora odrediti opseg predmeta koji je pred njim.

(a) Opseg predmeta

101. Sud ponavlja da, prema njegovoj sudskoj praksi, „predmet“ upućen Velikom vijeću jest zahtjev kako je bio proglašen dopuštenim (vidi *K. i T. protiv Finske* [VV], br. 25702/94, stavak 141., ECHR 2001-VII; *D.H. i drugi protiv Češke Republike* [VV], br. 57325/00, stavak 109., ECHR 2007-IV; i *Blokhin protiv Rusije* [VV], br. 47152/06, stavak 91., ECHR 2016).

102. Međutim, to ne znači da je Veliko vijeće spriječeno ispitati, kada je to prikladno, pitanja koja se tiču dopuštenosti zahtjeva na isti način kao što se to može u uobičajenim postupcima pred Vijećem, primjerice, na temelju članka 35., stavka 4. *in fine* Konvencije, ili kada su ta pitanja spojena s osnovanošću ili kada su inače relevantna u fazi odlučivanja o osnovanosti (vidi gore citirani predmet *K. i T. protiv Finske*, stavak 141., i *Blečić protiv Hrvatske* [VV], br. 59532/00, stavak 65., ECHR 2006-III). Stoga, čak i u fazi odlučivanja o osnovanosti, Veliko vijeće može ponovno razmotriti odluku da se zahtjev proglasi dopuštenim ako zaključi da ga je trebalo proglasiti nedopuštenim zbog jednog od razloga navedenih u prva tri stavka članka 35. Konvencije (ibid.).

103. S tim u vezi primjećuje da je dana 23. svibnja 2014. i 25. lipnja 2015. godine Vlada obaviještena o prigovorima podnositelja zahtjeva na temelju članka 1 Protokola br. 1., a ostatak zahtjeva proglašen je nedopuštenim temeljem pravila 54. stavka 3. Poslovnika Suda (vidi stavke 4. i 34. ove presude). Dalje primjećuje da je, u predmetu *Radomilja i drugi*, Vijeće u svojoj presudi od 28. lipnja 2016. godine proglasilo taj zahtjev nedopuštenim u mjeri u kojoj je podnesen u ime g. Gašpara Perasovića (vidi stavak 5. ove presude i gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavci 38. - 39.).

104. Sud nadalje primjećuje da, u mjeri u kojoj su se zahtjevi odnosili na prigovore podnositelja zahtjeva na temelju članka 1. Protokola br. 1, Vijeće nije nijedan dio biti tih prigovora, kako su formulirani u njihovim zahtjevima, proglasilo nedopuštenim. Prema tome, „predmeti“ kako su upućeni Velikom vijeću obuhvaćaju sve aspekte prigovora podnositelja zahtjeva kako su podneseni Vijeću i ispitani od strane Vijeća.

105. Imajući u vidu tvrdnje Vlade da je Vijeće djelovalo izvan opsega predmeta (vidi stavke 71. - 80. i 98. ove presude), Veliko će vijeće prvo uzeti u obzir opće kriterije za određivanje opsega predmeta.

(i) Opći kriteriji za određivanje opsega predmeta

106. Na temelju članka 32. Konvencije, nadležnost Suda „proteže se na sva pitanja glede tumačenja i primjene Konvencije i dodatnih protokola koja su mu podnesena“. Točno značenje ove klauzule određeno je u nekim drugim člancima Konvencije na koje se upućuje u toj odredbi (vidi *Lawless protiv Irske (br. 1)*, 14. studenog 1960., st. 8., Serija A br. 1), uključujući i članak 34. o pojedinačnim zahtjevima.

107. Članak 34. Konvencije glasi:

„Sud može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Visoke ugovorne stranke obvezuju se da ni na koji način neće sprečavati djelotvorno vršenje toga prava.“

108. S tim u vezi valja ponoviti da, prema utvrđenoj praksi Suda, međunarodni sustav zaštite uspostavljen Konvencijom funkcionira na temelju zahtjeva, bilo državnih ili pojedinačnih, u kojima se navode povrede Konvencije te on stoga ne omogućuje Sudu da se bavi nekim pitanjem neovisno o načinu na koji je za njega saznao ili da čak, u kontekstu postupaka koji su u tijeku, koristi činjenice koje nije naveo podnositelj zahtjeva – bili to država ili pojedinac – i da ispituje sukladnost tih činjenica s Konvencijom (vidi *Foti i ostali protiv Italije*, 10. prosinca 1982., stavak 44., Serija A br. 56).

109. To utvrđenje odražava jedno od temeljnih načela postupka prema međunarodnom i domaćem (građanskom i upravnom) pravu: *ne eat iudex ultra et extra petita partium* („ne preko i izvan zahtjeva“), gdje se podrazumijeva da je *petitum* prigovor koji je podnio podnositelj zahtjeva. Ovo utvrđenje ukazuje na to da je opseg nekog predmeta „podnesenog“ Sudu pri ostvarivanju prava na podnošenje pojedinačnog zahtjeva određen podnositeljevim prigovorom ili „tvrđnjom“ – što je termin koji se koristi u članku 34.

(α) Pojam prigovora

110. Tekst članka 34. ukazuje na to da se „tvrđnja“ ili prigovor u konvencijskom smislu sastoji od dva elementa, točnije činjeničnih navoda (tj. u smislu da je podnositelj zahtjeva „žrtva“ djela ili propusta – vidi *Eckle protiv Njemačke*, 15. srpnja 1982., stavak 66., Serija A br. 51) i pravnih argumenata koji ih podupiru (tj. da je navedeni čin ili propust predstavljao „povredu prava utvrđenih Konvencijom ili protokolima od strane ugovorne stranke“). Ta dva elementa međusobno se isprepliću jer činjenice kojima se prigovara treba sagledati u svjetlu navedenih pravnih argumenata i obrnuto.

111. Značajne ilustracije ove neraskidive povezanosti činjeničnih i pravnih elemenata prigovora mogu se naći u Poslovniku Suda i sudskoj praksi Suda.

112. Primjerice, pravilo 47. stavak 1. (e) - (f) Poslovnika Suda propisuje da svi zahtjevi moraju sadržavati, *inter alia*, sažetu i čitku izjavu o činjenicama i o navodnim povredama Konvencije te odgovarajuće argumente. Temeljem pravila 47., stavka 5.1., neispunjavanje tih uvjeta, između ostalih, može u određenim slučajevima dovesti do toga da Sud neće razmatrati zahtjev.

113. Taj odnos između činjeničnih i pravnih elemenata prigovora [istaknutih u zahtjevu] također se odražava u sudskoj praksi Suda, posebice u često citiranom navodu u stavku 44. presude *Guerra* „... da je prigovor karakteriziran činjenicama navedenima u njemu, a ne samim pravnim

temeljima ili tvrdnjama na koje se poziva“ (vidi *Guerra i drugi protiv Italije*, 19. veljače 1998., stavak 44., *Izješća o presudama i odlukama* 1998-I).

114. Gore navedena izreka iz presude *Guerra* nalazi se na kraju navoda koji se posebno bavi načelom *jura novit curia* (ibid.):

„... budući da je gospodar karakterizacije koja se u pravu daje činjenicama predmeta, ne smatra se vezanim karakterizacijom koju su dali podnositelj zahtjeva, Vlada ili Komisija. Na temelju načela *jura novit curia*, razmatrao je, primjerice, na vlastitu inicijativu prigovore na temelju članaka ili stavaka na koje se nisu pozvali oni koji su se pred njim pojavili, pa čak i na temelju odredbe u odnosu na koju je Komisija prigovor proglasila nedopuštenim dok ga je proglasila dopuštenim na temelju neke druge odredbe. Prigovor je karakteriziran činjenicama navedenima u njemu, a ne samim pravnim temeljima ili tvrdnjama na koje se poziva.“

115. Navod iz presude *Guerra* također je u skladu s opsežnom sudskom praksom jer ukazuje na to da, iako nije moguće navesti u načelnom smislu važnost pravnih argumenata, prigovor je uvijek karakteriziran činjenicama koje su navedene. Do ovog potonjeg, primjerice, dolazi:

(a) u kontekstu utvrđivanja opsega predmeta koji Sudu upućuje bivša Europska komisija za ljudska prava (vidi *Delcourt protiv Belgije*, 17. siječnja 1970., stavci 20. i 39. - 40., Serija A br. 11; *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 7. prosinca 1976. godine, stavak 41., Serija A br. 24; *Johnston i drugi protiv Irske*, 18. prosinca 1986., stavci 47. - 48., Serija A br. 112; *Powell i Rayner protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 21. veljače 1990., stavci 28. - 29., Serija A br. 172; *Philis protiv Grčke (br. 1)*, 27. kolovoza 1991., stavci 55. - 56., Serija A br. 209; i *Contrada protiv Italije*, 24. kolovoza 1998., stavci 45. - 50., *Izješća* 1998-V) i, nakon stupanja na snagu Protokola br. 11, pri određivanju opsega predmeta pred Velikim vijećem u svjetlu odluke Vijeća o (ne)dopuštenosti (vidi *Scoppola protiv Italije (br. 2)* [VV], br. 10249/03, stavci 45. i 48. - 57., 17. rujna 2009.);

(b) u drugim predmetima u kojima je Sud primijenio načelo *jura novit curia* (vidi *Guzzardi protiv Italije*, 6. studenoga 1980., stavci 2. i 53. - 63., Serija A br. 39; gore citirani predmet *Foti i drugi*, stavci 42. - 44.; gore citirani predmet *Guerra*, stavak 44.; *Vasilopoulou protiv Grčke* (odluka), br. 47541/99, 22. ožujka 2001.; *Kornakovs protiv Latvije* (odluka), br. 61005/00, 21. listopada 2004.; *Moisejevs protiv Latvije* (odluka), br. 64846/01, 21. listopada 2004.; *Pöder i drugi protiv Estonije* (odluka), br. 67723/01, ECHR 2005-VIII; *Brosset-Triboulet i drugi protiv Francuske* (odluka), br. 34078/02, 29. travnja 2008.; *B.B. protiv Francuske*, br. 5335/06, stavci 47. - 48. i 56., 17. prosinca 2009.; *Mocny protiv Poljske* (odluka), br. 47672/09, 30. studenoga 2010.; *Tinner protiv Švicarske*, br. 59301/08 i 8439/09, stavci 67. - 75., 26. travnja 2011.; i *Ürün protiv Turske*, no. 36618/06, stavci 35. - 37., 4. listopada 2016.);

(c) pri primjeni pravila o šest mjeseci (vidi *Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odluka), br. 48539/99, 28. kolovoza 2001.; *Zervakis protiv Grčke* (odluka), br. 64321/01, 17. listopada 2002.; *Houřová protiv Češke*

Republike (br. 1), br. 58177/00, stavci 29. - 34., 15. lipnja 2004.; *Grkokatolička župa Sâmbata Bihor protiv Rumunjske* (odluka), br. 48107/99, 25. svibnja 2004.; *Božinovski protiv bivše jugoslavenske republike Makedonije* (odluka), br. 68368/01, 1. veljače 2005.; *Adam i drugi protiv Njemačke* (odluka), br. 290/03, 1. rujna 2005.; *Marchiani protiv Francuske* (odluka), br. 30392/03, 24. siječnja 2006.; i *Răducanu protiv Rumunjske*, br. 17187/05, stavci 56. - 60., 12. lipnja 2012.);

(d) u predmetima u kojima se ispituje je li zahtjev ili prigovor u osnovi isti u smislu članka 35. stavka 2. (b) Konvencije (vidi *Previti protiv Italije* (odluka), br. 45291/06, stavci 293. - 294., 8. prosinca 2009.; *Kafkaris protiv Cipra* (odluka), br. 9644/09, stavak 68., 21. lipnja 2011.; *Kuppinger protiv Njemačke*, br. 62198/11, stavci 87. - 92., 15. siječnja 2015.; i *Tsartsidze i drugi protiv Gruzije*, br. 18766/04, stavci 64. - 66., 17. siječnja 2017.).

116. U kontekstu iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava, a posebice u predmetima koji su uključivali pitanja iscrpljivanja u biti, Sud je, uz činjenično stanje izneseno u svjetlu nacionalnog prava, naglasak stavio na argumente iz Konvencije na koje se pozivalo na nacionalnoj razini (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Guzzardi*, stavak 72.; *Glaser protiv Njemačke*, 28. kolovoza 1986., stavak 45., Serija A br. 104; *Cardot protiv Francuske*, 19. ožujka 1991., stavci 32. - 36., Serija A br. 200; *B. protiv Francuske*, 25. ožujka 1992., stavci 37. - 39., Serija A br. 232-C; *Castells protiv Španjolske*, 23. travnja 1992., stavci 24. - 32., Serija A br. 236; *Gasus Dossier- und Fördertechnik GmbH protiv Nizozemske*, 23. veljače 1995., stavci 47. - 49., Serija A br. 306-B; *Ahmet Sadik protiv Grčke*, 15. studenoga 1996., stavci 27. - 34., *Izvyšća* 1996-V; *Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], br. 29183/95, stavci 33. - 39., ECHR 1999-I; *Azinas protiv Cipra* [VV], br. 56679/00, stavci 38. - 42., ECHR 2004-III; *Gäfgen protiv Njemačke* [VV], br. 22978/05, stavci 142. - 146., ECHR 2010; *Gatt protiv Malte*, br. 28221/08, stavci 21. - 25., ECHR 2010; *Association Les témoins de Jéhovah protiv Francuske* (odluka), br. 8916/05, 21. rujna 2010.; *Karapanagiotou i drugi protiv Grčke*, br. 1571/08, stavci 25. - 30., 28. listopada 2010.; i *Merot d.o.o. i Storitve Tir d.o.o. protiv Hrvatske* (odluka), br. 29426/08 i 29737/08, 10. prosinca 2013.). U nekima od tih predmeta nepozivanje podnositelja zahtjeva pred domaćim vlastima na Konvenciju ili na pravne argumente u istom ili sličnom smislu na temelju domaćeg prava navelo je Sud na zaključak da prigovor koji je bio podnesen tim vlastima nije, u biti, odgovarao onom koji je naknadno podnesen Sudu. U tim okolnostima smatralo se da podnositelji zahtjeva nisu iscrpili domaća pravna sredstva (vidi, posebice, gore citirani predmet *Ahmet Sadik*, stavci 29. - 34., i gore citirani predmet *Azinas*, stavci 37. - 42.).

117. Svrha je pravila o iscrpljivanju državi ugovornici omogućiti razmatranje te time i sprečavanje ili ispravljanje određene povrede Konvencije koju je navodno počinila (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Azinas*, stavak 41.). Točno je da, prema sudskoj praksi Suda, nije uvijek

nužno izričito se pozvati na Konvenciju tijekom domaćeg postupka pod uvjetom da je prigovor iznesen „barem u biti“ (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Glaserapp*, stavak 44., i gore citirani predmet *Castells*, stavak 32.). To znači da podnositelj zahtjeva mora iznijeti pravne argumente u istom ili sličnom smislu na temelju domaćeg prava kako bi nacionalnim sudovima pružio mogućnost da isprave navodno kršenje (vidi, primjerice, *Van Oosterwijck protiv Belgije*, 6. studenog 1980., stavak 34., Serija A br. 40, i gore citirani predmet *Azinas*, stavak 38.). Međutim, kao što potvrđuje sudska praksa Suda, kako bi se državi ugovornici istinski pružila mogućnost sprečavanja ili ispravljanja navodne povrede, potrebno je uzeti u obzir ne samo činjenice već i pravne argumente podnositelja zahtjeva (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Ahmet Sadik*, stavci 29. - 34., i gore citirani predmet *Azinas*, stavci 38. - 42.) u svrhu utvrđivanja je li prigovor podnesen Sudu zaista bio ranije iznesen, u biti, pred domaćim vlastima. To je stoga što bi „bilo u suprotnosti sa supsidijarnim karakterom sustava Konvencije kad bi se podnositelj zahtjeva, zanemarujući mogući argument iz Konvencije, pred nacionalnim vlastima mogao pozvati na neku drugu osnovu za pobijanje neke osporene mjere, a zatim podnijeti zahtjev Sudu na temelju argumenta iz Konvencije“ (vidi gore citirani predmet *Azinas*, stavak 38.).

118. Ista se razmatranja ne primjenjuju u pogledu drugih uvjeta dopuštenosti (vidi stavak 115. ove presude). Primarna je svrha pravila o šest mjeseci održati pravnu sigurnost osiguravajući da se predmeti koji otvaraju pitanja temeljem Konvencije ispituju u razumnom roku te spriječiti da vlasti i druge osobe na koje se to odnosi budu u dugotrajnoj neizvjesnosti. Ono odražava želju visokih ugovornih stranaka da spriječe neprestano dovodenje u pitanje prethodnih presuda, a također olakšava utvrđivanje činjenica predmeta budući da protekom vremena bilo kakvo pošteno ispitivanje otvorenih pitanja postaje problematično (vidi, primjerice, *Sabri Güneş protiv Turske* [VV], br. 27396/06, stavak 39., 29. lipnja 2012.).

119. Svrha pravila navedenog u članku 35., stavku 2. (b) Konvencije jest: (i) osigurati konačnost odluka Suda i spriječiti podnositelje zahtjeva da podnošenjem novih zahtjeva podnose žalbe protiv prethodnih presuda ili odluka Suda (vidi gore citiranu odluku *Kafkaris*, i *Harkins protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odluka) [VV], br. 71537/14, stavak 41., ECHR 2017), i (ii) izbjeći situaciju u kojoj bi se nekoliko međunarodnih tijela istovremeno bavilo zahtjevima koji su u osnovi isti, tj. situaciju koja bi bila suprotna duhu i slovu Konvencije kojom se nastoji izbjeći veći broj međunarodnih postupaka koji se odnose na iste predmete (vidi predmet *Neftyanaya Kompaniya Yukos protiv Rusije*, br. 14902/04, stavak 520., 20. rujna 2011.).

120. Kako bi se ispunile svrhe navedene u dva prethodna stavka, Sud mora uzeti u obzir činjenice u odnosu na koje se prigovara. Stoga, pri primjeni pravila o šest mjeseci i kako bi se utvrdilo je li zahtjev ili prigovor u osnovi isti u smislu članka 35., stavka 2. (b) Konvencije, prigovor se, kao što je već gore navedeno (vidi stavak 115.), uvijek karakterizira činjenicama

navedenima u njemu. Nova pravna osnova ili argumenti stoga „ne mogu promijeniti srž prigovora“ (vidi gore citirani predmet *Tsartsidze i drugi*, stavak 66.), a pravilo o šest mjeseci nije im u suprotnosti (vidi *Bengtsson protiv Švedske*, br. 18660/91, odluka Komisije od 7. prosinca 1994., Odluke i izvješća (DR): 79, st. 11; i *Hilton protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 12015/86, odluka Komisije od 6. srpnja 1988., DR 57, st. 108).

121. Stoga, iako je Sud nadležan preispitati okolnosti kojima se prigovara u svjetlu cjelokupne Konvencije ili „sagledati činjenice na drugačiji način“ (vidi gore citirani predmet *Foti i drugi*, stavak 44.), ipak je ograničen činjenicama koje podnositelji zahtjeva iznesu u svjetlu nacionalnog prava. Kao što je već gore istaknuto (vidi stavak 108.), sustav zaštite koji je uspostavljen Konvencijom ne omogućuje mu da koristi činjenice koje podnositelj zahtjeva nije naveo ni da ispituje usklađenost tih činjenica s Konvencijom (ibid.).

122. Međutim, to ne sprječava podnositelja zahtjeva da pojasni ili razradi svoje prvobitne tvrdnje tijekom postupka na temelju Konvencije. Sud mora uzeti u obzir ne samo izvorni zahtjev već i dodatne dokumente čija je namjera upotpuniti taj zahtjev uklanjanjem bilo kakvih prvobitnih propusta ili nejasnoća (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Foti i drugi*, stavak 44., i *K.-H.W. protiv Njemačke* [VV], br. 37201/97, stavak 107., ECHR 2001-II (izvadci)). Isto tako, Sud te činjenice može razjasniti *ex officio*.

(β) Ovlasti i ograničenja Suda u ispitivanju zahtjeva

123. Kao što gore navedena analiza pokazuje (vidi stavke 106. - 122.), opseg predmeta pred Sudom ograničen je činjenicama koje je iznio podnositelj zahtjeva. Ako bi Sud temeljio svoju odluku na činjenicama koje nisu obuhvaćene prigovorom, presuđivao bi izvan opsega predmeta te bi prekoračio svoju nadležnost odlučujući o pitanjima koja mu nisu „podnesena“, u smislu članka 32. (vidi stavak 106. ove presude). U takvim situacijama može se otvoriti i pitanje poštivanja načela jednakosti oružja.

124. S druge strane, Sud ne bi odlučivao izvan opsega predmeta ako bi, primjenom načela *jura novit curia*, dao novu karakterizaciju činjenicama kojima se prigovara temeljeći svoju odluku na članku ili odredbi Konvencije na koje se podnositelji zahtjeva ne pozivaju.

125. Podrazumijeva se da Sud, pribjegavajući načelu *jura novit curia*, ne može donijeti presudu koja bi bila preko (*ultra petita*) ili izvan (*extra petita*) onoga što mu je podneseno.

(γ) Zaključak

126. U svjetlu svih gore navedenih razmatranja, može se zaključiti da je opseg nekog predmeta „podnesenog“ Sudu u ostvarivanju prava na podnošenje pojedinačnog zahtjeva određen podnositeljevim prigovorom. Prigovor se sastoji od dva elementa: činjeničnih navoda i pravnih argumenata. Na temelju načela *jura novit curia*, Sud nije vezan pravnim

osnovama koje je naveo podnositelj zahtjeva temeljem Konvencije i njezinih protokola te ima ovlast odlučiti o pravnoj karakterizaciji činjenica prigovora ispitujući ga na temelju članaka ili odredbi Konvencije koji su različiti od onih na koje se poziva podnositelj zahtjeva. Međutim, ne može temeljiti svoju odluku na činjenicama koje nisu obuhvaćene prigovorom. To bi značilo da odlučuje izvan opsega predmeta; drugim riječima, da odlučuje o pitanjima koja mu nisu „podnesena“ u smislu članka 32. Konvencije.

127. Imajući u vidu ta razmatranja, Sud će ispitati specifične okolnosti ovoga predmeta.

(ii) *Primjena gore navedenih razmatranja na ovaj predmet*

128. Sud napominje da su prvobitni prigovori podnositelja zahtjeva pred Sudom, kako su formulirani u njihovim obrascima zahtjeva, bili prilično neodređeni. Posebice, tvrdili su da su im domaći sudovi, iako su oni i/ili njihovi pravni prednici posjedovali predmetna zemljišta više od sedamdeset godina u zahtjevu *Radomilja i drugi* i više od sto godina u zahtjevu *Jakeljić* te su stoga *ipso jure* stekli vlasništvo dosjelošću, odbili priznati tako stečeno vlasništvo.

129. Međutim, kao što je gore navedeno (vidi stavak 122.), budući da podnositelji zahtjeva mogu naknadno razjasniti ili razraditi svoje prvobitne tvrdnje, Sud mora uzeti u obzir ne samo obrazac zahtjeva već i njihove cjelokupne tvrdnje tijekom postupka pred njim koje mogu ukloniti bilo kakve prvobitne propuste ili nejasnoće.

130. U ovome predmetu, imajući u vidu određene izjave koje su podnositelji iznijeli u svojim očitovanjima pred Vijećem, Sud smatra da je utvrđeno da nisu uključili razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine u činjeničnu i pravnu osnovu svojih prigovora (vidi stavke 32. - 33. ove presude). To su naknadno potvrdili u svojem odgovoru na Vladina očitovanja pred Vijećem, u kojem su izričito isključili to razdoblje iz činjenične i pravne osnove svojih prigovora (vidi stavak 41. ove presude).

131. Vijeće je odlučilo ispitati prigovore podnositelja zahtjeva – a posebice pitanje jesu li imali vlasništvo zaštićeno člankom 1. Protokola br. 1 – u svjetlu *Trgo* presude Suda. Pozivanje Vijeća na sudsku praksu iz predmeta *Trgo* kao mjerodavnu sudsku praksu rezultiralo je utvrđivanjem da su zahtjevi podnositelja da postanu vlasnici predmetnih zemljišta imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu, to jest, u verziji iz 1996. godine članka 388. stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 53., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 46.). To utvrđenje nužno je podrazumijevalo uzimanje u obzir razdoblja od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine, koje su, kao što je navedeno u prethodnom stavku, podnositelji zahtjeva isključili iz činjeničnih osnova svojih prigovora.

132. Na taj je način Vijeće zapravo temeljilo svoju presudu na činjenicama koje su bile bitno različite od onih na koje su se pozivali

podnositelji zahtjeva (vidi stavak 121. ove presude). Veliko vijeće smatra da se naknadno dodavanje razdoblja od preko pedeset godina činjeničnoj osnovi prigovora koji je, valja ponoviti, podnesen oslanjanjem na dosjelost – pravni pojam i način stjecanja vlasništva u kojem je element vremena od središnje važnosti – mora smatrati promjenom biti tog prigovora (vidi stavak 123. ove presude).

133. Veliko vijeće stoga smatra da je gore navedena presuda donesena izvan opsega predmeta kako je određen prigovorima podnositelja zahtjeva na temelju članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, a posebice činjenicama navedenima u njima.

134. U svojim očitovanjima pred Velikim vijećem, podnositelji zahtjeva tvrdili su da nikad nisu namjeravali isključiti razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine iz činjenične osnove svojih prigovora (vidi stavke 91. - 93. ove presude). Kao što je gore navedeno (vidi stavak 130.), Veliko vijeće smatra da njihove tvrdnje pred Vijećem očigledno ukazuju na suprotno (vidi stavke 41. - 42. ove presude).

135. Kao što je gore navedeno (vidi stavak 132.), dodavanje razdoblja od preko pedeset godina činjeničnoj osnovi njihovih prigovora mora se u konkretnim okolnostima smatrati promjenom biti tih prigovora. To stoga, zapravo, predstavlja iznošenje novih i različitih prigovora pred Velikim vijećem. Iako ništa ne sprječava podnositelja zahtjeva da iznese novi prigovor tijekom postupka pred Sudom, taj prigovor, kao i svaki drugi, mora biti u skladu s uvjetima dopuštenosti.

136. U tom kontekstu, Veliko vijeće smatra da je primjereno u konkretnim okolnostima ovoga predmeta preispitati dopuštenost novih prigovora podnositelja zahtjeva koji se odnose na razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine (vidi stavak 102. ove presude).

(b) Dopuštenost

137. Domaći postupci u predmetima podnositelja zahtjeva završili su 30. rujna 2009. i 4. listopada 2011. godine (vidi stavke 21. i 30. ove presude). Međutim, kako je gore objašnjeno (vidi stavke 134. - 135.), podnositelji zahtjeva odlučili su proširiti svoje prigovore na razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine. Ti novi i prošireni prigovori izneseni su tek u njihovom očitovanju pred Velikim vijećem od 13. veljače 2017. godine, odnosno više od šest mjeseci kasnije.

138. Sud s tim u vezi ponavlja da, iako Vlada u svojim očitovanjima nije uložila prigovor o nedopuštenosti u vezi poštivanja pravila o šest mjeseci, on nema mogućnost zanemariti primjenu pravila o šest mjeseci samo zbog toga što Vlada nije uložila prethodni prigovor u tom smislu (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Sabri Güneş*, stavci 28. - 31.; *Ananyev i drugi protiv Rusije*, br. 42525/07 i 60800/08, stavak 71., 10. siječnja 2012.; i *Walker protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odluka), br. 34979/97, ECHR 2000-I). To je stoga što pravilo o šest mjeseci, kojim se odražava želja ugovornih stranaka da se

već donesene odluke ne dovode u pitanje nakon protoka nekog nedefiniranog vremenskog razdoblja, služi interesima ne samo tužene Vlade nego i pravne sigurnosti kao vrijednosti same po sebi (vidi gore citirani predmet *Walker*). To pravilo označava vremenska ograničenja nadzora koji vrše organi Konvencije i daje znak pojedincima i državnim vlastima koje je to razdoblje izvan kojega takav nadzor nije više moguć (vidi gore citirani predmet *Sabri Güneş*, stavci 39. - 40., i gore citirani predmet *Walker*).

139. Slijedi da su prigovori podnositelja zahtjeva na temelju članka 1. Protokola br. 1, u mjeri u kojoj sada uključuju razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine, nedopušteni na temelju članka 35., stavka 1. Konvencije zbog nepoštivanja pravila o šest mjeseci te se stoga moraju odbaciti na temelju članka 35., stavka 4. Konvencije.

140. U svjetlu tog zaključka, Sud ne smatra potrebnim odlučiti o prigovoru Vlade o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava (vidi stavke 71. i 81. - 87. ove presude).

141. S druge strane, u mjeri u kojoj prigovori podnositelja zahtjeva ne uključuju to razdoblje, nisu očigledno neosnovani u smislu članka 35., stavka 3. Konvencije. Nadalje, ti prigovori nisu nedopušteni ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se moraju proglasiti dopuštenima.

2. Preostali dio prigovora podnositelja zahtjeva

142. Sud ponavlja da podnositelj može tvrditi da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1. samo ukoliko se pobijane odluke odnose na njegovo ili njezino „vlasništvo“ u smislu te odredbe (vidi *Kopecký protiv Slovačke* [VV], br. 44912/98, stavak 35., ECHR 2004-IX). „Vlasništvo“ može biti „postojeće vlasništvo“ ili potraživanja koja su dovoljno utvrđena da se mogu smatrati „imovinom“ (ibid.). Kada je vlasnički interes u naravi potraživanja, ono se može smatrati „imovinom“ samo ako postoji dovoljno uporište za taj interes u nacionalnom pravu (na primjer, kad postoji utvrđena sudska praksa domaćih sudova koja to potvrđuje), to jest, kad je potraživanje dovoljno utvrđeno da se može izvršiti (vidi gore citirani predmet *Kopecký*, stavci 49. i 52., i predmet *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*, 9. prosinca 1994., stavak 59., Serija A br. 301-B).

143. Sud je također upućivao na potraživanja u odnosu na koja podnositelj zahtjeva može tvrditi da ima barem „legitimno očekivanje“ da će ista biti ostvarena, tj. da će on ili ona steći djelotvorno uživanje vlasničkog prava (vidi, *inter alia*, presude u predmetima *Gratzinger i Gratzingerova protiv Češke Republike* [VV], br. 39794/98, ECHR 2002-VII, stavak 69., i gore citirani predmet *Kopecký*, stavak 35.). Međutim, legitimno očekivanje ne postoji samo za sebe, ono mora biti povezano s vlasničkim interesom koji sam ima dovoljan temelj u nacionalnom pravu (vidi presudu *Kopecký*, stavci 45. - 53.).

144. Prema tome, pitanje koje treba ispitati jest jesu li zahtjevi podnositelja da budu utvrđeni vlasnicima predmetnih zemljišta, isključujući

razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine na koje su se podnositelji pokušali prekasno pozvati pred Velikim vijećem, (ipak) imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu da se smatraju „imovinom“ i stoga „vlasništvom“ zaštićenim člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju (vidi gore citirani predmet *Kopecký*, stavak 52.)

145. U postupku pred Vijećem (vidi stavak 36. ove presude) podnositelji zahtjeva tvrdili su da su njihovi zahtjevi imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu (vidi gore citirani predmet *Radomilja i drugi*, stavak 45., i gore citirani predmet *Jakeljić*, stavak 39.).

146. Osim toga, podnositelji zahtjeva, u oba zahtjeva, osporili su određena činjenična utvrđenja domaćih sudova (vidi stavke 38. - 39. ove presude).

147. Ponovili su te tvrdnje u svojim očitovanjima pred Velikim vijećem (vidi stavak 97. ove presude).

148. Vlada je tvrdila da su se tvrdnje podnositelja zahtjeva odnosile na činjenična pitanja i primjenu domaćeg prava čije ispitivanje ne predstavlja zadatak Suda (vidi stavke 45. - 88. ove presude).

149. Glede tvrdnji podnositelja zahtjeva da su domaći sudovi pogrešno primijenili mjerodavno domaće pravo u njihovom predmetu (vidi stavak 145. ove presude), Sud ponavlja da su njegove ovlasti za preispitivanje usklađenosti s domaćim pravom ograničene. Tumačenje i primjena domaćeg prava u prvom je redu zadatak domaćih vlasti, konkretno sudova, čak i u područjima u kojima Konvencija „obuhvaća“ pravila iz područja tog prava budući da su domaće vlasti, po prirodi stvari, posebno kvalificirane za rješavanje pitanja koja nastaju s tim u vezi (vidi presudu *Zagrebačka banka d.d. protiv Hrvatske*, br. 39544/05, stavak 263., 12. prosinca 2013.). To je osobito tako kada se, kao ovdje, predmet odnosi na teška pitanja tumačenja domaćeg prava (vidi *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugala* [VV], br. 73049/01, stavak 83., ECHR 2007-I). Osim u slučajevima kada je tumačenje proizvoljno ili očigledno nerazumno, uloga Suda ograničena je samo na utvrđivanje jesu li učinci tog tumačenja u skladu s Konvencijom (ibid., stavci 83. i 86.). Iz tog je razloga Sud smatra da se, u načelu, ne može reći da podnositelj zahtjeva ima dovoljno utvrđeno potraživanje koje predstavlja „imovinu“ u svrhu članka 1. Protokola br. 1 kada postoji spor o točnom tumačenju i primjeni domaćeg prava i kad se o pitanju, jesu li on ili ona ispunili zakonske uvjete, odlučuje u sudskom postupku (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Kopecký*, stavci 50. i 58., i predmet *Milašinović protiv Hrvatske* (odluka), br. 26659/08, 1. srpnja 2010.)

150. U odnosu na preostale tvrdnje podnositelja zahtjeva glede činjeničnih pitanja (vidi stavak 146. ove presude), Sud ponavlja da je svjestan supsidijarne naravi svoje uloge te da mora biti oprezan u pogledu preuzimanja uloge prvostupanjskog suda koji utvrđuje činjenice kada to nije neizbježno zbog okolnosti određenog predmeta. Zadatak Suda nije da činjeničnu ocjenu domaćih sudova zamijeni vlastitom i opće je pravilo da je na tim sudovima

da ocijene dokaze. Iako Sud nije vezan utvrđenjima domaćih sudova, u normalnim bi okolnostima bili potrebni uvjerljivi elementi da Sud odstupa od činjenica koje su utvrdili domaći sudovi (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Gäfgen*, stavak 93., i predmet *Trapeznikova protiv Rusije*, br. 21539/02, stavak 106., 11. prosinca 2008.). Prema mišljenju Suda, u ovome predmetu, nema elemenata zbog kojih bi proturječio činjeničnim utvrđenjima domaćih sudova.

151. Sud stoga zaključuje da zahtjevi podnositelja zahtjeva (vidi stavak 141. ove presude) da ih se utvrdi vlasnicima predmetnih zemljišta nisu imali dovoljno uporište u nacionalnom pravu da ih se smatra „vlasništvom“ u smislu članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Jamstva te odredbe stoga se ne primjenjuju na ovaj predmet (vidi gore citirani predmet *Kopecký*, stavak 60.).

152. Sukladno tome, nije došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. Jednoglasno *odlučuje* spojiti zahtjeve;
2. *Utvrđuje*, odlukom većine, da su prigovori u odnosu na mirno uživanje vlasništva nedopušteni u mjeri u kojoj obuhvaćaju razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine;
3. *Presuđuje* s četrnaest glasova za i tri protiv da nije došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

Sastavljeno na engleskome i francuskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 20. ožujka 2018. godine na temelju pravila 77. stavaka 2. i 3. Poslovnika Suda.

Søren Prebensen
Zamjenik tajnika

Guido Raimondi
Predsjednik

U skladu s člankom 45. stavkom 2. Konvencije i pravilom 74. stavkom 2. Poslovnika Suda, ovoj se presudi dodaju sljedeća izdvojena mišljenja:

(a) Zajedničko djelomično izdvojeno i djelomično suglasno mišljenje sutkinje Yudkivske i sudaca Vehabovića i Kūrisa;

(b) Zajedničko izdvojeno mišljenje suca De Gaetana i sutkinja Laffranque i Turković.

G.R.
S.C.P.

ZAJEDNIČKO DJELOMIČNO SUPROTSTAVLJENO, DJELOMIČNO SUGLASNO MIŠLJENJE SUTKINJE YUDKIVSKE I SUDACA VEHABOVIĆA I KŪRISA

I.

1. Na početku iznosimo suprotstavljena stajališta. Glasovali smo protiv točke 2. izreke ove presude. U tom smislu, slažemo se s većinom argumenata iznesenih u izdvojenom mišljenju suca De Gaetana i sutkinja Laffranque i Turković. I mi smatramo da je pristup većine glede proglašavanja prigovora podnositelja zahtjeva u mjeri u kojoj obuhvaćaju razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine nedopuštenima *pretjerano formalistički*.

2. Štoviše, moramo naglasiti da je obrazloženje većine, koje se temelji na tom pristupu i koje je rezultiralo navedenim utvrđenjem nedopuštenosti, *vrlo umjetno*. Ukorijenjeno je u određenoj neravnoteži koja se pojavila pri ocjeni tvrdnji podnositelja zahtjeva u odnosu na tvrdnje Vlade. U odnosu na prvo navedene, većina je bila iznimno kritična; svaku je sumnju tumačila na štetu podnositelja zahtjeva, a kada sumnja nije bila uočljiva, tada ju je istaknula. Nasuprot tome, većina je pomogla Vladi kada je izostavila određene argumente koji su, prema mišljenju većine, mogli ići u prilog njezinim tvrdnjama. Rezultat te neravnoteže nije samo činjenica da je Vlada bila uspješna u sporu, a podnositelji zahtjeva neuspješni. I Vijeće je ukoreno, iako ne izričito, zbog onoga što je prema mišljenju većine predstavljalo pretjerani aktivizam. Isključivanje u ovoj presudi razdoblja od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine iz opsega razmatranja zapravo znači da je Vijeće u dva predmeta (koji sad čine jedan predmet) donijelo odluku *ultra et extra petita* te je time postupilo *ultra vires*. To je prilično oštra ocjena metodologije Vijeća pri ispitivanju tih dvaju predmeta (a time i metodologije koju je primijenila manjina Velikog vijeća) od strane Velikog vijeća. No pitanje pravilnog obrazloženja u ovom (sada spojenom) predmetu ne odnosi se samo na tumačenje činjenica koje su iznijele stranke ili prava na koje su se pozvale. Ništa manje nije riječ o logici, a u području logike ne postoji većina ili manjina. Međutim, ako bismo radije pribjegli perspektivi većine-manjine, omjer glasova u korist dopuštenosti prigovora, u mjeri u kojoj obuhvaćaju razdoblje od 1941. do 1991., govori u korist Vijeća: šest glasova prema jedan (kao što se može zaključiti iz izdvojenih mišljenja suca Lemmensa u predmetima *Radomilja i drugi protiv Hrvatske* (br. 37685, 28. lipnja 2016.) i *Jakeljić protiv Hrvatske* (br. 22768/12, 28. lipnja 2016.)), u odnosu na šest glasova prema jedanaest u Velikom vijeću (kao što se može zaključiti iz dva izdvojena mišljenja šest sudaca priloženih ovoj presudi).

3. Ako stavimo sa strane pitanje (koje zaslužuje zasebno analitičko razmatranje) predstavlja li često citirano preuzimanje Suda, na vlastitu ruku, uloge „gospodara karakterizacije koja se u pravu daje činjenicama predmeta“ te činjenica da nije „vezan onom karakterizacijom koju su dali podnositelj

zahtjeva [ili] Vlada“ primjenu načela *jura novit curia principle*, koja ipak ne može biti u suprotnosti s načelima *non ultra petita* i *non extra petita* (vidi stavke 114. i 125. ove presude), neobično je da većina, koja je, u odnosu na tvrdnje podnositelja zahtjeva, tako savjesno ulagala sve napore da ne prekorači ograničenja za koja je tumačila da su postavljena načelima *ultra* ili *extra petita*, nije ni najmanje oklijevala u prekoračivanju sličnih ograničenja u odnosu na tvrdnje Vlade. Istina, određeno potkrjepljenje za to može se pronaći u sudskoj praksi Suda. Presuda, točnije njezin pododjeljak „Opseg predmeta“, pun je korisnih citata. S druge strane, uvijek se mogu pronaći i upotrijebiti prikladni citati kako bi se podržala jedna metodologija ispred druge što, iako možda nehotice, navodi vodu na mlin ekstremne realističke doktrine prema kojoj suci najprije donose odluke u predmetima, a tek onda traže pravilno potkrjepljenje. Međutim, odabir potkrjepljujućih citata ne smije ovisiti o tome je li Sud sklon strogo se držati tvrdnji stranaka (uključujući izričito spominjanje ili nespominjanje određenih činjenica) ili ići preko i izvan njih (što može značiti bavljenje isključivo prigovorima Vlade ili pronalaženje *proprio motu* drugih osnova na kojima bi se odbacili zahtjevi podnositelja zahtjeva). Ne sumnjamo da je Sud zaista „gospodar karakterizacije koja se u pravu daje činjenicama predmeta“ i da nije „vezan onom karakterizacijom koju su dali podnositelj zahtjeva [ili] Vlada“. Ono što izaziva zabrinutost (naročito, ali ne i isključivo u ovom predmetu) jest činjenica da to može izgledati kao *carte blanche*. A ne bi trebalo biti. Kako bi se postigla legitimnost, Sud u ulozi „gospodara“ mora biti dosljedan pri odabiru užeg ili šireg, strožeg ili blažeg pristupa. Kako bi došli do *točnog* i *pravednog* ishoda, suci bi činjenice predmeta (kao i mjerodavno pravo) trebali razmatrati kroz povećalo – ali ne tako da svakim okom koriste zasebno povećalo pa da jedno bude ružičasto, a drugo zamrljano.

To nas vraća na pitanje neravnoteže u procjeni tvrdnji stranaka.

4. Naime, većina je odbila sve tvrdnje podnositelja zahtjeva da nikada nisu imali najmanju namjeru isključiti iz činjenične osnove svojih prigovora razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine, i to bez obzira na činjenicu da je sama većina „prvobitne“ prigovore podnositelja zahtjeva pred Sudom okarakterizirala kao „prilično neodređene“, osobito u pogledu činjenice da se podnositelji zahtjeva *jesu* pozvali na posjed predmetnih zemljišta više od sedamdeset i sto godina (vidi stavak 128. ove presude), čime su nedvosmisleno obuhvatili predmetno razdoblje. Kako je onda moguće, kao što većina smatra, da bi obrazloženje u kojem se, izravno ili neizravno, u obzir uzelo razdoblje koje je tako umjetno isključeno predstavljalo „*promjenu biti* [prigovora podnositelja zahtjeva]“ (vidi stavak 135., naglašavanje dodano)? Mi ne vidimo tu „promjenu“. Baš kao što bi *dobar* liječnik uvijek pažljivo i pozorno ispitao pacijenta o njegovoj medicinskoj povijesti i nikada se ne bi ograničio na ispitivanje samo najnovijih oboljenja (kao da nemaju nikakve veze s anamnezom), nijedan sud ne bi mogao *razumno* ispitati neki predmet koji se tiče navodne dosjelnosti, a da ne uzme u obzir cijelo razdoblje tijekom

kojeg je, kako je navedeno, tužitelj posjedovao imovinu. To su učinili hrvatski sudovi prilikom odlučivanja o predmetima podnositelja zahtjeva. To je trebao učiniti i Sud u Strasbourgu. Isključivanje razdoblja između 6. travnja 1941. i 8. listopada 1991. godine, to jest, najvažnije *činjenice* koja se morala uzeti u obzir kako bi se razumjelo što se dogodilo naknadno – kako činjenično tako i pravno – zbog toga što ono naizgled nije bilo obuhvaćeno prigovorima podnositelja zahtjeva predstavlja određivanje *nove činjenične osnove* ovog predmeta od strane samog Suda. Međutim, činjenična (kao i pravna) situacija nije se promijenila. Ona je samo *pogrešno prikazana* u ovoj presudi.

5. S druge strane, i suprotno naizgled neprijateljskom tretiranju tvrdnji podnositelja zahtjeva, većina je poduprla tvrdnju Vlade da prigovori koje je Vijeće priopćilo i o kojima je odlučivalo nisu „isti“ kao oni koje su podnositelji zahtjeva iznijeli pred Sudom i da ti prigovori „nisu odgovarali“ zahtjevima koje su podnositelji zahtjeva podnijeli pred domaćim sudovima jer je Vijeće uzelo u obzir razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine te se – pored toga, ali se to pitanje u presudi rješava samo usputno (vidi stavak 131.) – pozvalo na verziju iz 1996. godine članka 388., stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine, kao i na presudu *Trgo protiv Hrvatske* (broj 35298/04, § 17, 11. lipnja 2009.). Na temelju toga Vlada je prigovorila da podnositelji zahtjeva nisu iscrpili domaća pravna sredstva. Većina je odlučila da ne treba odlučivati o tom prigovoru. Doista, da je Veliko vijeće pokušalo donijeti odluku o tom pitanju, bilo bi, blago rečeno, gotovo nemoguće prihvatiti taj prigovor Vlade jer su se domaći sudovi, dok su ispitivali zahtjeve podnositelja zahtjeva, sigurno *bavili*, iz ovog ili onog kuta, kobnim razdobljem od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine, baš kao što su se bavili verzijom iz 1996. godine članka 388., stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine.

6. Međutim, domaći se sudovi doista nisu bavili (gore citiranim) predmetom *Trgo* – iz očiglednog razloga što predmet *Trgo* nije postojao u relevantno vrijeme. Vladin prigovor da se Vijeće oslanjalo na presudu *Trgo* jednostavno ne drži vodu. Isto tako bi se moglo prigovoriti Velikom vijeću da se u ovoj presudi oslanja, primjerice, na presudu *OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos protiv Rusije* (br. 14902/04, stavak 520., 20. rujna 2011.), ili *Blokhin protiv Rusije* ([VV], br. 47152/06, stavak 91., ECHR 2016), ili *Harkins protiv Ujedinjenog Kraljevstva* ((odluka) [VV], br. 71537/14, stavak 41., ECHR 2017) ili na bilo koju od brojnih nedavnih presuda i odluka opširno citiranih u stavku 115. i drugdje u presudi. Citiranje novije sudske prakse nešto je što Sud čini možda u svakom predmetu. Takav prigovor koji je Vlada uputila Vijeću nije se trebao shvaćati ozbiljno.

7. Ipak, većina je očigledno bila spremna odgovoriti na Vladinu zabrinutost glede „dvojbene“ razdoblja između 6. travnja 1941. i 8. listopada 1991. godine. Stoga je većina sama formulirala novi prigovor za Vladu i u *njezino ime* – pravilo o šest mjeseci. Sudac De Gaetano i sutkinje

Laffranque i Turković uvjerljivo su pokazali u svojem izdvojenom mišljenju da Vlada nije ni pomislila prigovoriti na zahtjeve podnositelja zahtjeva na toj osnovi u drugim sličnim predmetima (uključujući i jedan predmet koji je još u tijeku pred Sudom). Slijedom toga, Vlada je u ovom predmetu smatrala da je pravilo o šest mjeseci bilo poštovano. Primjenom pravila o šest mjeseci većina je tako izvukla zeca iz šešira. To je sigurno bilo ugodno iznenađenje za Vladu! Doista, ne samo da Vlada uopće nije bila svjesna da postoji zec koji bi se mogao izvući već ni šešir nije imala. I sada (također u kontekstu tog predmeta koji je u tijeku), mogla bi reći „zašto se zamarati kad Veliko vijeće ima dovoljno zaliha zečeva?“ – a i šešira!

II.

8. Sada se okrećemo suglasnim mišljenjima. Pomalo je nevjerojatno da je obrazloženje, koje se temelji na nepouzdanosti osnovi isključivanja najvažnije činjenice iz opsega ispitivanja, ipak dovelo do utvrđenja da nije bilo povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Slažemo se s tim utvrđenjem.

9. Za početak, budući da je razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine bilo isključeno iz opsega razmatranja od strane Velikog vijeća, malo što se moglo reći o ocjeni tog razdoblja, čak ni od strane sudaca suprotstavljenog mišljenja. Ispitivanja jednostavno nije bilo; ili je, točnije, ispitivanje predmetnog razdoblja zamijenjeno upornim i svrhovitim stajalištem da takvo ispitivanje nije nužno u ovome predmetu i da bi, čak i ako se poduzme, iskrivilo „prvobitne“ prigovore koje su podnijeli podnositelji zahtjeva. Suci suprotstavljenog mišljenja nisu stoga imali priliku opsežnije sagledati to pitanje.

10. S druge strane, Vijeće je provelo to ispitivanje. Međutim, nikako nismo zadovoljni njegovim lakonskim obrazloženjem, kao ni činjenicom da se u presudi Vijeća toliko oslanjalo na sličnosti između dva predmeta u kojima je odlučivalo, tj. između presuda Vijeća u (gore citiranim) predmetima *Radomilja i drugi protiv Hrvatske* i *Jakeljić protiv Hrvatske*, i gore citiranog predmeta *Trgo*, kao ni zaključkom da je to, u biti, dovoljno za utvrđenje povrede članka 1. Protokola br. 1. Međutim, u predmetu *Trgo* od velike je važnosti bila činjenica da nije bilo „naznaka da je bilo tko, osim same države, [bio] stekao bilo kakva prava na tom zemljištu tijekom socijalizma ili da je bilo koja (treća) osoba ..., osim samog podnositelja zahtjeva ... ikada [bila] zahtijevala bilo kakva prava u odnosu na to zemljište“ te stoga „u predmetu podnositelja zahtjeva nisu bila uključena bilo kakva prava trećih osoba“ (ibid., stavak 66.). Čini se da je to također bio jedan od presudnih argumenata za utvrđenje povrede članka 1. Protokola br. 1 u dvama predmetima u kojima je Vijeće odlučivalo po uzoru na predmet *Trgo*. Čini se, barem na prvi pogled, da bi to u ovom predmetu omogućilo isto utvrđenje kao i u predmetu *Trgo*.

11. Međutim, postoje dva aspekta zbog kojih smo oprezni u vezi s obrazloženjem i utvrđenjem u (gore citiranom) predmetu *Trgo*, kao i

njegovim značajem za ovaj predmet. Ti su aspekti međusobno povezani u smislu da prvi predstavlja osnovu (ili, štoviše, izgovor) za drugi. Pozabavit ćemo se redom svakim od njih.

12. Prvo, pri odlučivanju o dopuštenosti zahtjeva u (gore citiranom) predmetu *Trgo*, Sud je presudio da je podnositelj zahtjeva postao vlasnikom predmetnog zemljišta *ex lege*, tj. samo primjenom članka 388., stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine, i, štoviše, na sam dan kada je taj Zakon stupio na snagu. Čini se da je ova potonja pretpostavka nekakav nesporazum, ako ne sa stajališta hrvatskog zakona, a onda sa stajališta najosnovnijih načela pravnog poretka. Tako se obično ne stječe pravo vlasništva na imovini (osobito zemljištu). Vrlo je teško shvatiti kako se netko može *pravno* smatrati „konačnim“ *vlasnikom konkretne* zemljišne čestice (tj., zemljišne čestice koja, između ostalog, ima jasno određene granice) koja je *nominalno* još uvijek u vlasništvu druge osobe i u odnosu na koju u smislu priznavanja dosjelošći nije usvojen nikakav akt neke javne vlasti (izvršne, općinske, sudske, itd.); posebice s obzirom na činjenicu da ta druga osoba, tko god ona bila, i dalje može, sve dok se takav akt ne usvoji, osporiti samostalnost i neprekinutost posjeda predmetnog zemljišta, kao i *bona fide* stjecanje istog dosjelošću (čak i ako se u konačnici ispostavi da nema dovoljno činjeničnih i/ili pravnih osnova za takvo osporavanje te ono stoga bude neuspješno). Ako je mogućnost takvog osporavanja isključena *ex lege*, onda je vladavina prava tek isprazna fraza. Prema našem mišljenju, u predmetu *Trgo* i dva naknadna predmeta koje Veliko vijeće sada ponovno razmatra, Sud je pomiješao, s jedne strane, posjed zemljišta kao već zakonski utvrđenu i stoga neosporenu (ili više neosporavanu) činjenicu vlasništva i, s druge strane, posjed zemljišta ili bilo koje „imovine“ za potrebe članka 1. Protokola br. 1. Ovo potonje bilo bi dovoljno za dopuštenost prigovora podnositelja zahtjeva u predmetu *Trgo*. Isto vrijedi i za ovaj predmet: pravo vlasništva podnositelja zahtjeva nije se moglo izvesti samo iz predmetne zakonske odredbe.

13. Drugo, ne možemo se složiti s Vijećem da je članak 388., stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima bio primjenjiv na situaciju podnositelja zahtjeva. U vrijeme kada su podnositelji zahtjeva podnijeli svoje tužbe pred domaćim tijelima, ta odredba više nije bila važeći zakon te stoga nije bila primjenjiva zbog odluke Ustavnog suda od 17. studenog 1999. godine. Iako je ta odluka formalno bila *ex nunc* odluka (vidi stavak 15. presude), njom su se štitila prava trećih osoba (uključujući i one koje su imale pravo na povrat nacionalizirane imovine). Na tom se načelu temeljila odluka Ustavnog suda, ali je Sud ponovno iščitao i ponovno protumačio domaće pravo, ne uzimajući u obzir jesu li treće osobe trebale imati pravo iznijeti svoje zahtjeve u odnosu na imovinu nad kojom vlasništvo dosjelošću još nije bilo utvrđeno u bilo kojem pravnom postupku (vidi stavak 11. ove presude). Čak i ako se prizna (što bi bilo teško učiniti zbog razloga navedenih u prethodnom stavku) da (gore citirana) presuda *Trgo* ukazuje na to da je

zahtjev tog podnositelja zahtjeva imao dovoljno uporište u domaćem pravu da bi se mogao smatrati „imovinom“ jer je podnositelj pokrenuo relevantne postupke čim je Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima u izvornoj verziji stupio na snagu 1997. godine te je time imao određena očekivanja koja su se u relevantno vrijeme mogla, barem iz neke perspektive, smatrati legitimnima, a koja je zadržao tijekom sljedeće tri godine sve dok Ustavni sud nije proglasio članak 388., stavak 4. tog Zakona neustavnim, te da je sve to aktiviralo primjenjivost članka 1. Protokola br. 1 u predmetu *Trgo*, pravna situacija u ovome predmetu razlikuje se u barem jednom ključnom pogledu. U ovom predmetu podnositelji zahtjeva nisu pokrenuli nikakav postupak u vezi s dosjelošću na predmetnim zemljištima dok je članak 388., stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine još bio na snazi. Nakon što ga je Ustavni sud proglasio neustavnim (prema našem mišljenju, vrlo razumno), podnositelji zahtjeva nisu imali nikakvih legitimnih očekivanja u odnosu na predmetna zemljišta. No upravo su tada (i to uz nezanemarlivu odgodu) svoje zahtjeve uputili domaćim vlastima u trenutku kada više nije bilo nikakvog pravnog uporišta u domaćem pravu za legitimnost njihovih očekivanja. Oni možda jesu imali očekivanja (i ne sumnjamo da su ih imali) – ali očekivanja i legitimna očekivanja nisu nužno dvije jednake stvarnosti. Ona se vrlo često ne podudaraju, baš kao i u ovom predmetu.

14. Zaključno, dva aspekta o kojima se raspravlja gore u stavcima 12. i 13. zaslužila su detaljno razmatranje od strane Velikog vijeća. Međutim, ova se presuda njima uopće ne bavi. Zbog toga možemo samo žaliti jer se slažemo s utvrđenjem da nije došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1: doista nije došlo do povrede tog članka. No, općenitije uzevši, u pravu koje stvaraju suci, to jest, u pravu sudske prakse utemeljenom na racionalnom prosuđivanju, nije važan samo krajnji rezultat u konkretnom predmetu već i način na koji se do njega dolazi. *De jurisprudentiae ferenda*, obrazloženje može biti važnije čak i od samog krajnjeg rezultata. Slučajno ispravno utvrđenje sumnjivo je postignuće.

ZAJEDNIČKO SUPROSTAVLJENO MIŠLJENJE SUCA DE GAETANA I SUTKINJA LAFFRANQUE I TURKOVIĆ

1. Ne možemo se složiti sa zaključkom većine da su prigovori u odnosu na mirno uživanje vlasništva nedopušteni u mjeri u kojoj obuhvaćaju razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine i da nije došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

2. U biti, Vlada je tvrdila da je Vijeće djelovalo *extra/ultra petita*, temeljeći svoje presude na činjenicama i pravnim argumentima koji nisu bili dio prigovora podnositelja zahtjeva pred Sudom, te je stoga pozvala Sud da zahtjeve izbriše sa svoje liste predmeta. Vlada je naglasila da je Vijeće bilo (a) uzelo u obzir razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine iako su podnositelji zahtjeva izričito isključili to razdoblje iz činjenične osnove svojeg prigovora i da se bilo (b) oslanjalo na verziju iz 1996. godine članka 388., stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine kao i na presudu *Trgo* (vidi *Trgo protiv Hrvatske*, br. 35298/04, 11. lipnja 2009.) iako su podnositelji zahtjeva bili prigovorili na to oslanjanje. Nadalje, Vlada je tvrdila da iste te činjenice i pravni argumenti nisu bili dio prigovora podnositelja zahtjeva ni pred domaćim sudovima te je pozvala Sud da, podredno, proglasi zahtjeve nedopuštenima zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava.

3. Prvo ćemo se pozabaviti pitanjem primjenjivosti pravila *extra/ultra petita*, zatim prigovora o neiscrpljenju, a na kraju ćemo pružiti određeno pojašnjenje u potporu presudama Vijeća o osnovanosti zahtjeva.

1. Je li Vijeće djelovalo *extra/ultra petita*

4. Većina se usredotočila na tvrdnju Vlade da prigovori podnositelja zahtjeva ne uključuju razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine. Prema mišljenju većine, to je razdoblje bilo relevantno za utvrđivanje opsega predmeta. Na temelju određenih izjava koje se mogu pronaći u odgovarajućim odgovorima podnositelja zahtjeva na očitovanja Vlade pred Vijećem, većina je zaključila da je namjera podnositelja zahtjeva bila isključiti navedeno razdoblje iz svojih prigovora (vidi stavke 130. i 134. presude). Na toj je osnovi većina dalje zaključila da je, uzimajući u obzir navedeno razdoblje, Vijeće djelovalo izvan opsega predmeta kako su ga odredili podnositelji zahtjeva (vidi stavak 133. presude). Drugim riječima, većina je smatrala, iako to nije izričito rekla, da je Vijeće prekršilo pravilo *non extra/ultra petita* i tako djelovalo *ultra vires*.

5. U svojim tvrdnjama pred Velikim vijećem podnositelji zahtjeva tvrdili su i pokušali su razjasniti da zapravo njihova namjera nije bila isključiti navedeno razdoblje iz preispitivanja Vijeća (vidi stavak 134. presude). Očigledno, većina nije povjerovala u ta pojašnjenja, ali ih nije niti odbila. Većina je pojašnjenja podnositelja zahtjeva tretirala kao zahtjev za uključenje

tog razdoblja u opseg predmeta pred Velikim vijećem. Prema mišljenju većine, to je bio novi i zasebni prigovor koji su podnositelji zahtjeva podnijeli prvi put pred Velikim vijećem te ga je stoga većina proglasila nedopuštenim kao zabranjenim pravilom o šest mjeseci (vidi stavak 139. presude).

6. Uz dužno poštovanje, ne slažemo se sa svim gore navedenim utvrđenjima iz četiri glavna razloga. Prvo, nemajući dovoljnih kriterija za utvrđivanje opsega predmeta, većina nije provela temeljitu analizu tvrdnji podnositelja zahtjeva kako bi utvrdila i ustanovila pravi opseg predmeta *Radomilja* i *Jakeljić*. Drugo, većina nije utvrdila s potrebnim stupnjem sigurnosti da je namjera podnositelja zahtjeva doista bila isključiti navedeno razdoblje iz opsega predmeta. Treće, navedeno razdoblje i njegovi učinci na izračun vremenskih rokova potrebnih za stjecanje vlasništva dosjelošću nije činjenica koja čini prigovor (tj. miješanje), već ima samo dokaznu vrijednost te je stoga nevažno za određivanje opsega predmeta. Četvrto, u okolnostima ovoga predmeta, bilo je neopravdano i pretjerano formalistički isključiti navedeno razdoblje iz razmatranja osnovanosti zahtjeva u Velikom vijeću.

1.1. Većina nije utvrdila opseg predmeta iako je to preduvjet za primjenu pravila *extra/ultra petita*

7. Pravilo *extra/ultra/infra petita* primjenjuje se samo na tvrdnje podnositelja zahtjeva u onoj mjeri u kojoj te tvrdnje određuju opseg predmeta. Prema tome, za primjenu pravila *extra/ultra petita* ključno je definirati kako Sud određuje taj opseg. Većina je utvrdila da je opseg predmeta „upućenog“ na Sud određen „tvrdnjom“ ili prigovorom podnositelja zahtjeva (vidi stavak 109. presude)¹. Prema mišljenju većine, „tvrdnja“ ili prigovor u smislu Konvencije sastoji se od dva elementa, i to činjeničnih navoda i pravnih argumenata (vidi stavke 110., 115. i 126. presude). Ta je definicija elemenata prigovora, u svrhu određivanja opsega predmeta, i preširoka i nejasna. I sama većina to djelomično prepoznaje kada priznaje da, „iako nije moguće načelno navesti važnost pravnih argumenata, prigovor se uvijek karakterizira navedenim činjenicama“ (vidi stavak 115. presude).

8. Ta je definicija preširoka jer obuhvaća elemente koji nisu relevantni za određivanje opsega predmeta. Definicija je nejasna jer ne pruža nikakve kriterije za razlikovanje relevantnih činjenica i pravnih argumenata od onih koji nisu relevantni za potrebe određivanja tog opsega. Na primjer, iako se „prigovor uvijek karakterizira navedenim činjenicama“ (vidi stavke 115. i 126. presude), to ne znači da su sve činjenice navedene u prigovoru relevantne za određivanje opsega predmeta. Na nacionalnim i međunarodnim sudovima općenito se podrazumijeva da, primjerice, činjenice koje služe kao dokaz ili pozadinske informacije ne predstavljaju *petitum*. Nadalje, kako je i sama većina napomenula, nisu svi pravni argumenti jednako relevantni za

---

¹ Ovo je prvi put da je Sud izrijeком spojio pojam prigovora i tvrdnje kao jedno te isto (vidi stavke 109. i 110. presude) iako se u članku 34. spominje samo tvrdnja, a ne i prigovor (osoba „koja tvrdi“, a ne i koja prigovara).

karakterizaciju prigovora. U tom je smislu bitna razlika između pravnih osnova² i pravnih argumenata. Prema članku 34. Konvencije, prigovor karakteriziraju samo pravne osnove, a ne i prateći pravni argumenti³. Time je, miješajući pojmove pravnih osnova i pravnih argumenata, većina stvorila određenu zbrku⁴.

9. Sukladno tome, većina nije pružila dovoljne kriterije kako bi Sud utvrdio pravi *petitum* podnositelja zahtjeva, tj. opseg predmeta, te je time ostavila previše slobode procjene Sudu kada je potrebna primjena pravila *ne extra/ultra/infra petita*. Kao rezultat toga, u svojem je obrazloženju većina požurila sa zaključkom bez detaljne analize tvrdnji podnositelja zahtjeva.

10. Većina je jednostavno zaključila da je vremenski element od središnje važnosti za dosjelost, i to u tolikoj mjeri da se isključivanje ili dodavanje razdoblja od više od pedeset godina mora smatrati mijenjanjem biti prigovora (vidi stavak 132. presude). Međutim, većina je do toga zaključka došla, a da nikad nije utvrdila opseg predmeta. Čini se da je većina samo pretpostavila – i to pogrešno, kao što ćemo pokazati u nastavku – bez pružanja ikakvog obrazloženja da je razdoblje između 1941. i 1991. godine bilo činjenica odlučujuća za opseg predmeta.

1.2. Namjera izmjene prigovora

11. Većina je, na vrlo formalistički način, utvrdila da je namjera podnositelja zahtjeva bila da isključe razdoblje od 1941. do 1991. godine iz činjenične i pravne osnove svojih prigovora pred Vijećem samo navodeći da je to očigledno iz njihovih tvrdnji (vidi stavke 130. i 134. presude)⁵. Što se

---

² Naravno, u širem se smislu pravne osnove mogu tumačiti kao oblik pravnog argumenta. Međutim, budući da je razlika između ta dva pojma važna za određivanje opsega predmeta, nije prikladno spajati te pojmove pri definiranju elemenata prigovora. Isto vrijedi i za potrebe određivanja iscrpljenja. U kontekstu iscrpljenja pravnih sredstava, sudska praksa Suda upućuje na „argumente iz Konvencije“, a ne na pravne argumente općenito (vidi, na primjer, *Azinas protiv Cipra*, br. 56679/00, stavak 38., 28. travnja 2004.).

³ Članak 34. Konvencije govori samo o pravnim osnovama – „povred[i] prava priznatih u ... Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila [jedna] ugovorna stranka“ – a ne i pratećim pravnim argumentima.

⁴ Većina (u stavku 110. presude) upućuje na to da članak 34. Konvencije ukazuje na to da se tvrdnja sastoji od činjeničnih navoda i pravnih argumenata. Međutim, kada navodi definiciju pravnih argumenata, govori zapravo o definiciji temeljnih pravnih osnova („povred[i] prava priznatih u ... Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila [jedna] ugovorna stranka“), što je *de facto* terminologija korištena u članku 34. Konvencije. Nadalje, iako se u predmetu *Guerra (Guerra protiv Italije)*, br. 14967/89, 19. veljače 1998.) i cjelokupnoj sudskoj praksi nakon predmeta *Guerra* pri definiranju prigovora razlikuju činjenice, pravne osnove i pravni argumenti (vidi stavak 113. presude), većina preskače pravne osnove kao zaseban element i definira prigovor navodeći da se sastoji od dva elementa: činjeničnih navoda i pravnih argumenata (vidi stavak 126. presude); ili najvjerojatnije uopće ne preskače pravne osnove u cijelosti, već spaja pojam pravnih osnova s pojmom pravnih argumenata.

⁵ Stavak 130. presude vrlo je zbunjujući. Većina dva puta u tom stavku upućuje na ista očitovanja podnositelja zahtjeva, odnosno na njihove odgovore na očitovanje Vlade (stavci 36. do 42. presude), ostavljajući dojam da su podnositelji zahtjeva opetovano, u različitim

nas tiče, za razliku od većine, ne smatramo da su navodne namjere podnositelja zahtjeva bile očigledne. Nadalje, smatramo da je neprihvatljivo da je većina odbila tvrdnje i pojašnjenja podnositelja zahtjeva bez ikakvog uvjerljivog objašnjenja i uz potpuno nepoštivanje njihove autonomije, zanemarujući dobro utvrđenu sudsku praksu Suda na temelju članka 37., stavka 1. (a) Konvencije koja se odnosi na povlačenje zahtjeva ili nekog njegovog dijela.

1.2.1. Namjera isključivanja razdoblja od 1941. do 1991. godine nije bila očigledna iz osporenih izjava podnositelja zahtjeva

12. U svojim prvobitnim prigovorima (vidi stavke 32. i 33. presude) i u svojim odgovorima na očitovanje Vlade (vidi stavak 42. presude), podnositelji zahtjeva dosljedno tvrde da su bili u neprekinutom, samostalnom i *bona fide* posjedu predmetnih zemljišta tijekom dugo vremena, uključujući i razdoblje od 1941. do 1991. godine. Istovremeno s dvjema osporenim rečenicama u svojim odgovorima na očitovanje Vlade, naglasili su da su „[n]a taj način posjedovali [zemljišta] prije 6. travnja 1941., između 6. travnja 1941. i 8. listopada 1991. i poslije 8. listopada 1991. godine do danas“. Naglasili su da su „stoga održavali neprekinut posjed te su na toj osnovi, na temelju mjerodavnog zakonodavstva, trebali steći vlasništvo dosjelošću“. Nikakva namjera da se isključi spomenuto razdoblje nije se mogla pronaći u tim rečenicama, pogotovo ne namjera izmjene prvobitnog prigovora. Baš naprotiv.

13. Nadalje, podnositelji zahtjeva objasnili su da smatraju da samo pružaju pravne argumente o (i) relevantnosti navedenog razdoblja za procjenu postojanja njihovih legitimnih očekivanja, i (ii) primjenjivosti presude *Trgo* u njihovim predmetima (vidi stavke 91. - 93. presude). Osim toga, i sama je Vlada, u svojim komentarima na očitovanja podnositelja zahtjeva, osporene izjave podnositelja zahtjeva smatrala argumentima vezanim uz legitimna očekivanja, a ne izjavama kojima bi se mijenjao njihov prvobitni prigovor (vidi stavak 43. presude). Djelomično zbog toga što iz tvrdnji podnositelja zahtjeva pred Vijećem nije bilo jasno jesu li namjeravali povući svoj zahtjev vezan uz razdoblje od 1941. do 1991. godine i odustati od primjene presedana *Trgo*, Veliko je vijeće izričito zatražilo od podnositelja zahtjeva i Vlade da se u svojim tvrdnjama pred njim osvrnu na ta pitanja.

14. Iz svih navedenih razloga, a za razliku od većine, ne možemo utvrditi da je iz tvrdnji podnositelja zahtjeva bilo očigledno da od početka nisu namjeravali svojim prigovorima obuhvatiti razdoblje od 1941. do 1991. godine ili da su namjeravali izmijeniti svoj prvobitni zahtjev⁶ isključivanjem

---

podnescima Sudu, namjerno isključili razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine iz činjenične i pravne osnove svojih prigovora pred Vijećem.

⁶ Sama je većina priznala da su prvobitni prigovori podnositelja zahtjeva pred Sudom upućivali na cijelo razdoblje tijekom kojeg su podnositelji zahtjeva posjedovali predmetna zemljišta (vidi stavak 128. presude).

navedenog razdoblja iz činjenične i pravne osnove svojih prigovora (vidi stavak 134. presude). U najboljem slučaju možemo reći da su tvrdnje podnositelja zahtjeva pred Vijećem pomalo zbunjujuće i da ih je iz njih teško, s dovoljnim stupnjem sigurnosti, zaključiti koje su bile stvarne namjere podnositelja zahtjeva u vezi s isključivanjem navedenog razdoblja iz opsega predmeta. Prema tome, nije moguće isključivo na temelju osporenih izjava nedvosmisleno utvrditi stvarne namjere podnositelja zahtjeva u tom pogledu.

1.2.2. Tvrdnje podnositelja zahtjeva odbijene su uz potpuno nepoštivanje njihove autonomije

15. Kao što je i većina napomenula, Konvencija se oslanja na načelo dispozicije⁷ (vidi stavak 108. presude). Prema tom načelu, podnositelji zahtjeva određuju opseg predmeta pred Sudom. Oni mogu slobodno raspolagati svojim tvrdnjama – iznositi ih, zadržavati ih ili ih povlačiti kako smatraju primjerenim – te tako mogu kontrolirati tijek postupka. Sprječavajući Sud da odlučuje o nečemu što nije zatraženo (*extra petita*) ili odobrava više od onoga što je zatraženo (*ultra petita*) ili da ne presudi o zahtjevu (*infra petita*), pravilo *extra/ultra/infra petita* pojačava načelo slobodne dispozicije. Općenito govoreći, i načelo dispozicije i pravilo *extra/ultra/infra petita* kao njegova posljedica smatraju se odrazom pojedinačne autonomije. Slijedom toga, pitanje ostvaruje li i u kojoj mjeri pojedinac svoja prava pred Sudom u konačnici ovisi o namjeri tog pojedinca.⁸ Kad god podnositelji zahtjeva implicitno izražavaju svoje namjere glede opsega predmeta, Sud bi te namjere trebao nedvosmisleno utvrditi kako bi po njima mogao djelovati, u suprotnom Sud riskira da sebe umjesto podnositelja zahtjeva postavi za *dominusa lites* u suprotnosti s načelom dispozicije ugrađenim u sustav Konvencije⁹.

16. Kako bi spriječili da sudovi zanemaruju namjeru podnositelja zahtjeva, mnogi pravni sustavi imaju vrlo stroge uvjete glede preciznosti i

⁷ Zove se još i „načelo dispozicije stranke“ ili „načelo slobodne dispozicije“.

⁸ S tim u vezi vidi Mišljenje nezavisnog odvjetnika Ruiz-Jaraba Colomera u predmetu Europskog suda (ECJ) *Vedial protiv OHIM-a* (C-106/03 P, EU:C:2004:457, Mišljenje, stavak 28.). Vidi i presudu Europskog suda od 14. prosinca 1995. u predmetu *van Schijndel i van Veen* (C-430/93 i C-431/93, EU:C:1995:441, stavci 20. i 21.).

⁹ Na primjer, u predmetu *Stojaković (Stojaković protiv Hrvatske)* (odluka), br. 6504/13, 1. siječnja 2016.) zastupnik podnositelja zahtjeva izričito je izjavio da se u njihovom prigovoru ne radi o kaznenoj istrazi, već o parničnom postupku. Budući da je Vijeće nedvosmisleno utvrdilo da podnositelji zahtjeva nisu namjeravali prigovoriti na navodne činjenice o neučinkovitoj istrazi na temelju članka 2., zahtjev je izbrisan s liste predmeta u skladu s člankom 37., stavkom 1. (a) Konvencije, a glavni je razlog za to bio činjenica da Sud nije mogao presuđivati *extra petita*. U predmetu *Foti (Foti protiv Italije)*, br. 7604/76, 7719/76, 7781/78, 10. prosinca 1982.), u kojem je Vlada prigovorila da se „Komisija ... nije ograničila na primjenu načela ‘*da mihi facta, dabo tibi jus*’ čime je prekoračila svoju nadležnost“ (ibid., stavak 42.), Sud je smatrao da je važno naglasiti da su „... podnositelji zahtjeva izjavili da ‘kao vlastite usvajaju’ razloge koji su Komisiju potaknuli da otvori to pitanje *ex officio* ...“ (ibid., stavak 44.).

sadržaja, kao i formalnosti koje se moraju ispuniti kako bi se izmijenio prvobitni prigovor – bilo da se on sužava, proširuje ili mijenja.¹⁰ U sustavu Konvencije tu ulogu u određenoj mjeri ispunjava sudska praksa razvijena na temelju članka 37., stavka 1. (a) Konvencije¹¹. Vlada je zaista, u svojim pisanim podnescima pred Velikim vijećem, uputila na taj članak (vidi stavak 71. presude). Kada podnositelj zahtjeva izriječno ili implicitno izrazi namjeru isključivanja određenih činjenica ili pravnih osnova iz opsega predmeta, to je jednako povlačenju ili odustajanju od zahtjeva te se stoga u takvim situacijama trebaju primjenjivati kriteriji koje je Sud razvio temeljem članka 37., stavka 1. (a) Konvencije. U svrhu ovog mišljenja, dva su kriterija na temelju tog članka od posebne važnosti: kao prvo, uvjet da se namjera povlačenja prigovora ili nekog njegovog dijela mora nedvosmisleno utvrditi (vidi *Association SOS Attentats i de Boery protiv Francuske* [VV], (odluka), br. 76642/01, stavak 30., ECHR 2006-XIV; *Cha'are Shalom Ve Tsedek protiv Francuske* [VV], br. 27417/95, stavak 57., ECHR 2000-VII; i *David Saakyan protiv Rusije*, (odluka), br. 78386/4, stavak 20., 15. rujna 2015.); kao drugo, kriterij da se odustajanje neće smatrati nedvosmislenim ako podnositelj zahtjeva pruži jasnu naznaku da namjerava ustrajati u svojem zahtjevu (vidi *Pisano protiv Italije* (brisanje) [VV], br. 36732/97, stavak 41., 21. listopada 2002.; vidi i, *inter alia*, *Ohlen protiv Danske* (brisanje), br. 63214/00, stavak 25., 24. veljače 2005., i gore citirani predmet *Association SOS Attentats i de Boery*, stavak 31.).

17. Većina je izjave podnositelja zahtjeva trebala tretirati kao odustajanje od dijela njihovog prvobitnog prigovora te je stoga trebala postupati u skladu sa sudsom praksom razvijenom na temelju članka 37., stavka 1. (a). Drugim riječima, iz presude proizlazi da je, prema mišljenju većine, razdoblje od 1941. do 1991. godine činjenica kojom je utvrđen opseg dvaju izvornih predmeta (vidi stavak 135. presude). Nadalje, sama je većina priznala da su prvobitni prigovori podnositelja zahtjeva pred Sudom, kako su formulirani u njihovim obrascima zahtjeva, bili prilično neodređeni i da su upućivali na cijelo razdoblje tijekom kojeg su podnositelji posjedovali predmetna zemljišta (vidi stavak 128. presude). Stoga, ako se smatra da je razdobljem od 1941. do 1991. godine određen opseg tih dvaju predmeta, nije moguće zauzeti stajalište, kao što je to učinila većina, da su osporene izjave podnositelja zahtjeva vezane uz to razdoblje bile samo pojašnjenja njihovih navodnih prvobitnih namjera i da njihovi prigovori stoga od samog početka nisu obuhvaćali razdoblje od 1941. do 1991. godine. Svako objašnjenje koje bi pružili podnositelji zahtjeva, a kojim bi se zapravo mogao suziti ili proširiti

---

¹⁰ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Mengozzija, 30. svibnja 2017., u predmetu Europskog suda (ECJ) *British Airways plc protiv Europske komisije* (predmet C-122/16 P, ECLI:EU:C:2017:406, Mišljenje, stavak 124.).

¹¹ U skladu s člankom 37., stavkom 1. (a), Sud može u svakoj fazi postupka odlučiti izbrisati neki zahtjev ili neki njegov dio s liste predmeta kad podnositelj zahtjeva ne namjerava ustrajati na cijelom svojem zahtjevu ili nekom njegovom dijelu.

opseg predmeta kako je definiran u obrascu zahtjeva, bilo bi takvo da se njime povlači, proširuje ili izmjenjuje prvobitni prigovor te se stoga ne bi moglo smatrati pukim pojašnjenjem tog prigovora. Prema tome, „pojašnjavanjem“ da nikad ustvari nisu htjeli da to razdoblje bude dio njihovog prvobitnog prigovora (prema tumačenju većine), podnositelji zahtjeva zapravo bi (ako se navedeno razdoblje smatra odlučujućim za opseg predmeta, kako je utvrdila većina) implicitno izrazili svoju namjeru da odustanu od dijela zahtjeva u vezi s tim razdobljem. Stoga, kao što je naglašeno gore u stavku 12., većina je trebala nedvosmisleno utvrditi, u skladu sa sudskom praksom razvijenom na temelju članka 37., stavka 1. (a), namjeru podnositelja zahtjeva da povuku cijeli prigovor ili neki njegov dio. Ako su podnositelji zahtjeva, nakon navodnog odustajanja, pružili jasnu naznaku da namjeravaju ustrajati na svojem izvornom zahtjevu, onda se to odustajanje ne treba smatrati nedvosmislenim.

18. U svojim tvrdnjama pred Velikim vijećem podnositelji zahtjeva pružili su jasnu naznaku da namjeravaju ustrajati na svojem izvornom prigovoru, kako je definiran u njihovom obrascu zahtjeva. Pozvali su Veliko vijeće da potvrdi presude Vijeća (vidi stavak 97. presude). Tvrdili su da nisu namjeravali isključiti navedeno razdoblje iz činjenične osnove svojih prigovora (vidi stavak 92. presude). Objasnili su i da su samo iznosili pravne argumente kako bi poduprli tvrdnju da su „imali legitimna očekivanja, čak i ako sudska praksa u predmetu *Trgo* nije bila primjenjiva na njihove situacije“ (vidi stavak 93. presude). Zbog svih tih razloga, njihove osporene izjave ne mogu se tretirati kao nedvosmisleno odustajanje. Nadalje, Vlada u svojim tvrdnjama pred Velikim vijećem nije navela da su na bilo koji način povrijeđena njezina prava na pošteno suđenje zbog činjenice da je Vijeće potencijalno djelovalo preko ili izvan opsega predmeta. U tim okolnostima većina je trebala dalje raspravljati o osnovanosti tih dvaju predmeta.

19. Odbijanje tvrdnji podnositelja zahtjeva po kratkom postupku zbog toga što je suprotno navodno očigledno iz dviju izjava u njihovim podnescima, zajedno s potpunim zanemarivanjem objašnjenja i pojašnjenja podnositelja zahtjeva o njihovim stvarnim željama, posebice u slučaju kada nisu dobili priliku pred Vijećem pojasniti svoje osporene tvrdnje i namjere, proturječno je načelu dispozicije i biti pravila *ne extra/ultra petita*. Glavna svrha tih dvaju međusobno povezanih načela jest jačanje autonomije podnositelja zahtjeva i njegovog položaja *dominusa litus* pred Sudom. Većina je posve izgubila iz vida važnost tih načela.

1.3. Činjenice koje čine opseg predmeta - glavne u odnosu na okolne činjenice

20. Nadalje, smatramo da određeno razdoblje od 6. travnja 1941. do 8. listopada 1991. godine nije vrsta činjenice koja utječe na određivanje opsega predmeta *Radomilja* i *Jakeljić* pred Sudom. Većina jednostavno nije prepoznala da, iako se prigovor uvijek karakterizira navedenim činjenicama (vidi stavke 115. i 126. presude), nisu sve činjenice navedene u prigovoru

relevantne za određivanje opsega predmeta te time i nadležnosti *rationae materiae*. Taj aspekt nadležnosti pravila *extra/ultra petita* većina je potpuno izostavila ili zanemarila¹².

21. Ne postoji izravna sudska praksa koja definira ili utvrđuje činjenice koje su relevantne za utvrđivanje nadležnosti *rationae materiae*. Međutim, postoji dobro razvijena sudska praksa o utvrđivanju nadležnosti *ratione temporis*. Pri određivanju nadležnosti *ratione temporis* Sud je razlikovao glavne činjenice i druge činjenice koje su podnositelji zahtjeva navodili te je smatrao da samo glavne činjenice čine miješanje (vidi *Blečić protiv Hrvatske*, [VV] br. 59532/00, stavak 76., 8. ožujka 2006., i *Zana protiv Turske*, 25. studenoga 1997., stavak 42., *Izvešća o presudama i odlukama 1997-VII*). Ne vidimo nikakav razlog zašto bi Sud drugačije postupio pri određivanju nadležnosti *rationae materiae*¹³. Naime, u predmetu *Eckle protiv Njemačke* (15. srpnja 1982., stavak 66., Serija A br. 51) Sud je odredio da tvrdnju čine one činjenice koje predstavljaju miješanje, tj. činjenični navodi da je tužitelj „žrtva nekog djela ili propusta“ (vidi stavak 110. presude). Drugim riječima, djela ili propusti kojih je podnositelj zahtjeva žrtva predstavljaju miješanje.

22. Prema tome, u svrhu utvrđivanja nadležnosti *rationae materiae*, među svim činjenicama koje navode podnositelji zahtjeva, treba razlikovati glavne činjenice, koje čine miješanje, i okolne činjenice i okolnosti koje su povezane s glavnom činjenicom/činjenicama i mogu razjasniti neko pitanje, ali ne predstavljaju zasebno miješanje na temelju Konvencije u konkretnom predmetu pred Sudom¹⁴. Potonja vrsta činjenica, iako se iznosi u prigovoru, nije relevantna za utvrđivanje opsega predmeta. One imaju samo dokaznu vrijednost glede postojanja miješanja i pitanja legitimnog cilja, zakonitosti i proporcionalnosti – što su pitanja koja je Sud pozvan riješiti kad se navodi povreda članka 1. Protokola br. 1 u odnosu na glavne činjenice. Sud stoga može uzeti u obzir pomoćne činjenice, *proprio motu*, a da pritom ne aktivira primjenu pravila *extra/ultra petita*¹⁵.

---

¹² Pravilo *extra/ultra petita* ima dva aspekta, aspekt nadležnosti i aspekt postupka. Ograničavanjem sudske nadležnosti *rationae materiae* Suda, njom se pojačava načelo dispozicije. Reguliranjem, zajedno s načelom *jura novit curia*, pitanja kao što su „tko čini što“ ili „o čemu odlučuje sudac, a o čemu stranke“, njom se nameću proceduralna ograničenja načelu dispozicije. Slijedom toga, pravilom *ultra/extra petita* pojačava se autonomija podnositelja zahtjeva, a istodobno mu se, zajedno s načelom *jura novit curia*, nameću ograničenja reguliranjem podjele poslova između stranaka i Suda.

¹³ U odnosu na nadležnost *ratione materiae*, Sud je uvijek navodio predmet koji mu je propisno upućen.

¹⁴ Okolne činjenice ili okolnosti predstavljaju činjenice ili okolnosti koje su vezane uz i mogu razjasniti neko pitanje, koje mu prethode ili ga slijede, koje ga okružuju i pridružene su mu, koje o njemu ovise ili koje ga podržavaju ili određuju (definicija iz rječnika Black’s Law Dictionary, na <https://thelawdictionary.org/circumstances/>, zadnji posjet 31. siječnja 2018.).

¹⁵ Dobro je utvrđena sudska praksa Suda da, kada mu se predmet propisno uputi, Sud može odlučivati o svakom pravnom pitanju koje se pojavi tijekom postupka i odnosi se na činjenice koje su mu podnositelj zahtjeva ili država ugovornica dostavili na ispitivanje ili činjenice utvrđene *proprio motu*. Kao gospodar karakterizacije koja se u domaćem pravu daje

23. U ovome predmetu, podnositelji zahtjeva naveli su u svojim izvornim zahtjevima, koji su naknadno dopunjeni njihovim Odgovorima na očitovanje Vlade, da su domaći sudovi, odbijajući priznati im vlasništvo koje su *ipso jure* stekli dosjelošću, prekršili njihova prava zaštićena člankom 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju (vidi stavke 31. - 34., 36. - 41. presude). Tim domaćim presudama određen opseg predmeta *Radomilja i Jakeljić* (usporedi gore citirani predmet *Eckle*). Prema pravilu *extra/ultra petita*, Sud nije mogao djelovati preko ili izvan tih presuda. Zadatak je Suda preispitati te presude i njihovu usklađenost sa zahtjevima članka 1. Protokola br. 1 glede priznavanja vlasništva stečenog *ipso jure* dosjelošću. Pritom se Sud mora uvjeriti da su nacionalne vlasti svoje odluke temeljile na prihvatljivoj ocjeni relevantnih činjenica (vidi, primjerice, *Zdanoka protiv Latvije*, stavak 96.; gore citirani predmet *Vogt*, stavak 52.; *Socijalistička partija i drugi protiv Turske*, 25. svibnja 1998., stavak 44., *Izješća 1998-III*; i *Stranka slobode i demokracije (ÖZDEP) protiv Turske* [VV], br. 23885/94, stavak 39., ECHR 1999-VIII).

24. Relevantne okolne činjenice uključuju, na primjer, različite činjenice sadržane u dvjema presudama Županijskog suda u Splitu i drugim odlukama domaćih vlasti koje su podnositelji zahtjeva dostavili Sudu, ili činjenice koje je dostavila Vlada ili koje je utvrdio Sud *proprio motu*. Sve te činjenice razjašnjavaju glavne činjenice i pomažu Sudu u donošenju odluke (usporedi *Saygili i Falakaoglu protiv Turske (br. 2)*, br. 388991/02, stavak 25., 17. veljače 2009.). One ne čine zaseban prigovor. Tako su, na primjer, pravni akti navedeni u dvjema presudama Županijskog suda u Splitu ili u drugim dokumentima koje su podnositelji zahtjeva dostavili Sudu, uključujući verziju iz 1996. godine članka 388., stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine, samo pomoćne činjenice koje je Sud mogao sagledati na drugačiji način od podnositelja zahtjeva (vidi stavak 121. presude u kojem se citira gore citirani predmet *Foti i drugi*, stavak 44.). Slično tome, različita vremenska razdoblja – od 1912. do 1941., od 1941. do 1991. i od 1991. godine do danas – skraćeni su izrazi za različite pravne režime koji su bili na snazi tijekom cijelog razdoblja u kojem su podnositelji zahtjeva i/ili njihovi pravni prednici posjedovali predmetna zemljišta neprekinuto, samostalno i *bona fide*.

25. Kao što smo rekli, Sud je ovlašten ispitati te činjenice ako to smatra nužnim i, ako je potrebno, na vlastitu inicijativu, te može *proprio motu* temeljiti pravne argumente na tim činjenicama (vidi prethodni stavak). Stoga, iako su podnositelji zahtjeva imali slobodu raspolaganja u odnosu na glavne činjenice, oni nemaju i ne smiju imati iste ovlasti u odnosu na pomoćne

---

činjenicama predmeta, Sud je ovlašten ispitati ih ako to smatra nužnim i, ako je potrebno, na vlastitu inicijativu u svjetlu Konvencije u cjelini (vidi, *inter alia*, presudu o osnovanosti zahtjeva u “*Belgian linguistic case*”, 23. srpnja 1968., stavak 1., Serija A br. 6; *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije*, 18. lipnja 1971., stavak 49., Serija A br. 12; *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 7. prosinca 1976., stavak 41., Serija A br. 24; i *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 18. siječnja 1978., stavak 157., Serija A br. 25).

činjenice i okolnosti. Nisu imali pravo upućivati Sud glede toga koje pomoćne činjenice može uzeti u obzir, a koje ne može. Podnositelji zahtjeva ne mogu povući te činjenice iz predmeta na temelju načela slobodne dispozicije i povezanog načela *extra/ultra petita*. Jednostavno rečeno, doseg načela slobodne dispozicije i pravila *extra/ultra/intra petita* kao njegove posljedice nije i ne smije biti neograničen¹⁶. Sudac Fitzmaurice slavno je izjavio da „ako se ne utvrde određene razlike, postoji opasnost da [pravilo *non ultra petita*] spriječi sud da donese ispravnu odluku, a može čak uzrokovati i da donese pravno neispravnu odluku obvezujući ga da zanemari pravno relevantne čimbenike“¹⁷. Opasnost da se ne razlikuju te dvije vrste činjenica u svrhu utvrđivanja nadležnosti *ratione materiae* itekako je očigledna u ovom predmetu, čiji krajnji rezultati graniči s apsurdom – i to apsurdom kojem su podnositelji zahtjeva djelomično pridonijeli svojim nepromišljenim izjavama.

26. Prema tome, iako su podnositelji zahtjeva izjavili da ne traže od Suda da uzme u obzir razdoblje od 1941. do 1991. godine i da nisu očekivali da će Sud to učiniti, bilo je pogrešno zaključiti da je Vijeće djelovalo *extra/ultra petita* uzimajući u obzir to razdoblje u svojem obrazloženju. To razdoblje bilo je tek jedna činjenica – iako važna – među mnogim drugim relevantnim okolnim činjenicama i okolnostima koje je Sud morao uzeti u obzir kad je ocjenjivao jesu li odluke domaćih vlasti u skladu s člankom 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

1.4. Odluka većine da isključi razdoblje od 1941. do 1991. godine iz opsega predmeta bila je neopravdano formalistička i stoga neopravdana

27. Posve smo svjesni da pojam *ne extra/ultra petita* više naginje pojmu postupovne pravde nego pojmu materijalne pravde. Međutim, sudovi su dužni primjenjivati pravila postupka izbjegavajući i prekomjerni formalizam koji bi narušio poštenost postupka i prekomjernu fleksibilnost koja bi procesne pretpostavke utvrđene statutima učinila ništavnima (vidi *Bulena protiv Češke Republike*, br. 57567/00, stavak 30., 20. travnja 2004., i *Eşim protiv Turske*, br. 59601/09, stavak 21., 17. rujna 2013.). U pokušaju pronalaženja ravnoteže između njih dvoje, Sud je često naglašavao da je „pravo na pristup sudu narušeno kada pravila prestanu služiti ciljevima pravne sigurnosti i pravilnog djelovanja pravosudnog sustava te tvore neku vrstu prepreke koja sprječava odlučivanje o osnovanosti predmeta stranke u parnici od strane nadležnog suda“ (vidi *Kart protiv Turske* [VV], br. 8917/05,

¹⁶ U tom smislu važan je i procesni aspekt pravila *extra/ultra petita*. Njime se određuje raspodjela ovlasti nad činjenicama između stranaka i Suda. Vidi fusnotu 12 gore.

¹⁷ Vidi predmet Međunarodnog suda (ICJ) koji se odnosi na *Uhidbeni nalog od 11. travnja 2000. (Demokratska Republika Kongo protiv Belgije)*, presuda, Izvješća ICJ-a 2002, Zajedničko izdvojeno mišljenje sutkinje Higgins i sudaca Kooijmansa i Buergenthala, 14. veljače 2002., stavak 12. (u kojem se citira G. Fitzmaurice, *The Law and Procedure of the International Court of Justice*, 1986., svezak II, str. 529. - 530.).

stavak 79. *in fine*, ECHR 2009 (izvadci), i gore citirani predmet *Eşim*, stavak 21.; vidi također predmet *Zapdka protiv Poljske*, br. 2619/05, stavak 61., 15. prosinca 2009.). Postojanje formalizma koji neopravdano ograničava pristup podnositelja zahtjeva sudu ovisit će o ocjeni predmeta u cjelini (vidi gore citirani predmet *Bulena*, stavak 69.). Sud je također naglasio da se relevantna postupovna pravila ne mogu tumačiti tako da se u obzir ne uzimaju posebne okolnosti predmeta (vidi *Stagno protiv Belgije*, br. 1062/07, stavci 33. - 35., 7. srpnja 2009.; vidi također predmet *Fatma Nur Erten i Adnan Erten protiv Turske*, br. 14674/11, stavci 29. - 32., 25. studenoga 2014.).

28. U ovom predmetu podnositeljima zahtjeva nije uzrokovana nepravda presudama Vijeća; naprotiv, te su presude bile u njihovu korist. Štoviše, postupovna prava Vlade nisu ni na koji način bila narušena. Obje su stranke tretirane uz puno poštivanje njihove ravnopravnosti i njihovog prava da budu saslušane i iznesu svoje vlastite tvrdnje i svoja stajališta o tvrdnjama svojeg protivnika¹⁸. Vlada s tim u vezi nije čak ni prigovorila (usporedi *Scoppola (br. 2) protiv Italije* [VV], br. 10249/03, stavak 56., 17. rujna 2009.)¹⁹. Nismo mogli pronaći nikakav dobar razlog za poništavanje presuda Vijeća zbog povrede pravila *extra/ultra petita* u tim okolnostima²⁰, posebice zbog toga što opseg predmeta nikada nije bio precizno određen, nema neosporno jasnih dokaza da je Vijeće prekoračilo svoje ovlasti, podnositelji zahtjeva zapravo su porekli da je njihova namjera bila sužavanje prigovora (vidi stavke 17. - 18. ove presude) i usvojili su argumente Vijeća kao svoje, zatraživši od Velikog vijeća da potvrdi presude Vijeća (vidi stavak 97. presude). Iz svih tih razloga smatramo da je pristup većine primjeni pravila *extra/ultra petita* u

---

¹⁸ U odgovarajućim priopćenjima strankama, Vijeće ih je pozvalo da podnesu svoja očitovanja uzimajući u obzir presudu *Trgo*. Sud ništa ne sprječava da otvori pravno pitanje na koje se stranke nisu pozvale. Pri tome, Vijeće ne uvodi novu pravnu osnovu, već samo naznačuje moguće pravne argumente. Upućivanjem na presudu *Trgo*, Sud je neizravno pozvao stranke da se posebno bave vremenskim razdobljem između 1941. i 1991. godine i zakonima o dosjeloosti u vezi s tim razdobljem. I Vlada i podnositelji zahtjeva imali su razumnu priliku za rješavanje svih tih pitanja i iznošenje svojih argumenata. I jedni i drugi iskoristili su tu priliku. Zapravo, u svojim tvrdnjama pred Velikim vijećem, u odnosu na osnovanost, i Vlada i podnositelji zahtjeva samo su ponovili svoje tvrdnje koje su iznijeli pred Vijećem.

¹⁹ U predmetu *Scoppola (br. 2)* (kako je citirano) Sud je smatrao da je dovoljno što je Vlada imala priliku izjasniti se o određenim pitanjima, čak i ako je to bilo tek pred Velikim vijećem.

²⁰ S tim u vezi, praksa engleskih sudova u poništavanju arbitražnog pravorijeka kada je arbitražni sud donio odluku *extra/ultra petita* može biti poučna. Prema članku 68. engleskog Zakona o arbitraži iz 1996. godine, arbitražni pravorijek može se osporavati kada sud prekorači svoje ovlasti u situacijama koje uključuju procesnu nepravilnost koja je podnositelju zahtjeva uzrokovala bitnu nepravdu. U međunarodnoj trgovačkoj arbitraži postoji tendencija takvom restriktivnom tumačenju primjene pravila *extra/ultra petita*. U predmetu *AKN protiv ALC-a*, Žalbeni sud u Singapuru relativno je nedavno pojasnio svoj pristup osporavanju pravorijeka *infra* i *ultra petita*. Prema tom sudu, u takvom će scenariju pravo pitanje biti jesu li stranke imale razumnu priliku za rješavanje novog pitanja ili odgovaranje na njega na temelju nadležnosti te je li to pitanje toliko bitno da bi uskraćivanje te prilike uzrokovalo štetu.

okolnostima ovog predmeta neopravdano formalistički i stoga neopravdan (usporedi *Delcourt protiv Belgije*, br. 2689/65, stavci 39. - 40., 17. siječnja 1970.).

1.5. Primjena presude *Trgo* – *jura novit curia*

29. Primjenu presude *Trgo* pokriva načelo *jura novit curia* (o pravu odlučuje za sud) te smatramo da to ne zahtijeva dodatna objašnjenja. Opće je prihvaćeno da sudovi općenito – a posebice ovaj Sud – mogu slobodno temeljiti svoje odluke na bilo kojim pravnim osnovama i pravnim argumentima. Sud nije vezan pravnim argumentima stranaka, a posebno ne primjenom i tumačenjem vlastitih predmeta (vidi stavke 124. i 126. presude). To je dobro utvrđeno na međunarodnoj sceni. Na primjer, Međunarodni se sud ponekad koristio argumentima koji su sasvim različiti od onih predloženih za rješavanje predmeta. Primjer za to može se pronaći u predmetima *o razgraničenju epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru* (presuda od 20. veljače 1969., Izvještaji ICJ-a 1969), u kojima je ICJ oblikovao doktrinu o pravnom postupanju u slučajevima razgraničenja epikontinentalnog pojasa koje je uvelike nadilazilo ono što su stranke zapravo navele.

1.6. Zaključak

30. Iz bilo kojeg ili svih gore navedenih razloga Veliko je vijeće trebalo odbiti Vladinu tvrdnju da je Vijeće djelovalo *extra/ultra petita*, temeljeći svoje presude na činjenicama i pravnim argumentima koji nisu bili dio prigovora podnositelja zahtjeva pred Sudom. Stoga ne postoje razlozi za primjenu pravila o šest mjeseci na bilo koju od ovih činjenica ili pravnih argumenata.

2. Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava

31. Kad je prigovore proglasila nedopuštenima na temelju pravila o šest mjeseci (vidi stavak 139. presude), većina nije smatrala potrebnim baviti se prigovorom Vlade o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava (vidi stavak 140. presude). Međutim, kako bi mogla ispitati osnovanost zahtjeva, manjina sada mora rješavati prigovor glede iscrpljivanja.

32. Vlada je, prvi put pred Velikim vijećem, otvorila pitanje neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava zbog činjenice da su presude Vijeća bile utemeljene na činjenicama i pravnim argumentima koji nisu bili dio predmeta podnositelja zahtjeva pred domaćim sudovima. Međutim, ništa nije sprječavalo Vladu da pravovremeno iznese prigovor zbog neiscrpljivanja.

33. Obavijest o oba predmeta (*Radomilja* i *Jakeljić*) dana je uz upućivanje na predmet *Trgo*. I Vlada i podnositelji zahtjeva imali su priliku razviti svoje argumente s tim u vezi te su i jedni i drugi iskoristili tu priliku (vidi fusnotu

19 gore). U svojim su očitovanjima usmjerili svoje tvrdnje na učinke presude *Trgo* na legitimna očekivanja (vidi stavke 35. - 42. presude). Vlada nije iznijela tvrdnju o neiscrpljivanju iako je bila svjesna namjere Vijeća da ispita pitanja otvorena u svjetlu predmeta *Trgo*. U svojim je primjedbama na očitovanja podnositelja zahtjeva Vlada ponovila svoje tvrdnje glede legitimnih očekivanja. Vlada je naglasila da su u svojem odgovoru na očitovanje Vlade podnositelji zahtjeva priznali da članak 388., stavak 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine nije značajan u njihovim predmetima i izričito su tvrdili da je činjenična i pravna pozadina tih predmeta različita od predmeta *Trgo*. Opet, Vlada nije iznijela tvrdnju o neiscrpljivanju (vidi stavke 43. - 45. presude).

34. Otprilike u isto vrijeme Vladi je dana obavijest o tri predmeta vezana uz slično pitanje: predmeti *Radomilja, Majcan* (*Majcan protiv Hrvatske*, br. 45366/14, priopćenje, 8. rujna 2014.) i *Jakeljić*. U sva tri predmeta Vlada je u osnovi kopirala svoj odgovor osim tvrdnje vezane uz iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava, koja se nalazi u predmetu *Majcan*, ali ne i u predmetima *Radomilja* i *Jakeljić*. Kronološki gledano, Vlada se prvo bavila predmetom *Radomilja*, zatim predmetom *Majcan*, a potom predmetom *Jakeljić*. Prema tome, izostavljanje prigovora o iscrpljivanju u predmetima *Radomilja* i *Jakeljić* ne može se smatrati slučajnim.

35. Smatramo da su gore navedene točke dovoljne za zaključak da je došlo do gubitka prava u predmetima *Radomilja* i *Jakeljić* (vidi gore citirani predmet *Foti i drugi*, stavci 47. - 49.).

36. Međutim, želimo dodatno naglasiti da su se domaći sudovi, uključujući i Ustavni sud, bavili razdobljem od 1941. do 1991. godine i pitanjem primjenjivosti članka 388., stavka 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine na navedeno razdoblje u svjetlu činjenice da je ta odredba ukinuta odlukom Ustavnog suda. Ispitivali su to pitanje ili na prijedlog tuženog tijela ili *proprio motu* (vidi stavke 18., 19., 21., 24., 26., 27., 28., 30.). Za iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava važno je da su domaće vlasti „imale priliku ispraviti stvari kroz svoj pravni sustav“ (vidi gore citirani predmet *De Wilde, Ooms i Versyp*, stavak 50.). U tom je smislu nevažno kako su domaće vlasti iskoristile tu priliku: na temelju prigovora podnositelja zahtjeva, na prijedlog tuženog tijela ili *proprio motu* (usporedi *Gäfgen protiv Njemačke*, [VV] br. 22978/10, stavak 143., 1. lipnja 2010.).

3. Osnovanost

37. Glede osnovanosti predmeta, također smo suprotnog mišljenja te smatramo da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju iz razloga iznesenih u presudama Vijeća, koje su slijedile presedan u presudi *Trgo* (vidi gore citirani predmet *Trgo protiv Hrvatske*). Međutim, htjeli bismo pružiti određeno daljnje pojašnjenje o tome jesu li zahtjevi podnositelja zahtjeva da budu proglašeni vlasnicima predmetnih zemljišta – kada su u

obzir uzme osporeno razdoblje od 50 godina – predstavljali „vlasništvo“ te stoga i imali jamstva članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

38. Pri postizanju osjetljive ravnoteže između zahtjeva pravne sigurnosti i zahtjeva da zakonodavstvo mora biti u skladu s Ustavom, hrvatski ustavni sustav daje prednost načelu pravne sigurnosti. Stoga, prema Ustavnom zakonu o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, primarno zakonodavstvo (statuti) jedino može biti ukinuto kao neustavno od strane Ustavnog suda s *ex nunc*, odnosno s *pro futuro* učincima, što znači da će pravni učinci koje su proizveli prije ukidanja ostati na snazi. Sekundarno (podzakonsko) zakonodavstvo može se ukinuti s *ex tunc* učincima u određenim, prilično restriktivnim okolnostima, u kojem se slučaju brišu učinci koje su proizveli prije nego što su ukinuti.

39. To je nedavno potvrdio Ustavni sud u predmetu koji se odnosio na odbijanje od strane osiguravajućeg društva da državi plati doprinos vezan uz zaštitu od tuče. Ustavni je sud kao neustavno ukinuo zakonodavstvo kojim je nametnut taj doprinos. Nakon što je Ustavni sud donio odluku kojom se ukida predmetno zakonodavstvo, država je podnijela tužbu protiv osiguravajućeg društva u kojoj je tražila plaćanje tog doprinosa. Sudovi su presudili u korist države, utvrdivši da je osiguravajuće društvo moralo platiti doprinose dospjele za razdoblje prije ukidanja predmetnog zakonodavstva jer odluka Ustavnog suda kojom je ukinuto to zakonodavstvo nije imala retroaktivne, *ex tunc* učinke. Tu je odluku građanskih sudova potvrdio Ustavni sud nakon što je osiguravajuće društvo podnijelo ustavnu tužbu (vidi odluku br. U-III-971/2016 od 15. rujna 2016.).

40. Takvi ustavni sustavi, koji prednost daju pravnoj sigurnosti, postoje u mnogim državama ugovornicama. To je priznao i sam Sud u predmetu *Marckx protiv Belgije* (13. lipnja 1979., stavak 58., serija A br. 31): „... u određenim državama ugovornicama koje imaju ustavni sud: njihovo javno pravo ograničava retroaktivni utjecaj onih odluka tog suda koje ukidaju zakonodavstvo“.

41. Jedna iznimka od ovog pravila u hrvatskom ustavnom sustavu jest pravo pojedinaca ili pravnih osoba koji su zatražili postupak ocjene ustavnosti koji je rezultirao ukidanjem zakonodavstva da traže obnovu postupka u kojem su ukinuto zakonodavstvo ili njegova odredba bili primijenjeni.

42. Druga iznimka jest pravilo da sudovi više ne smiju primjenjivati ukinuto zakonodavstvo u postupcima koji su u tijeku, posebice u onima u kojima presuda još nije postala pravomoćna. To pravilo, ispravno shvaćeno, odnosi se samo na konstitutivne zahtjeve koji mogu rezultirati konstitutivnim presudama jer bi takve presude stvarale pravne učinke na temelju neustavnog zakonodavstva nakon što je to zakonodavstvo ukinuto. To se pravilo ne može primijeniti na deklaratorne zahtjeve koji rezultiraju deklaratornim presudama koje priznaju učinke koje je neustavno zakonodavstvo već proizvelo prije nego što je ukinuto. Upravo je to slučaj u ovom predmetu.

43. Zahtjevi podnositelja zahtjeva u ovom predmetu da budu proglašeni vlasnicima predmetnih zemljišta imali su dovoljno uporište u nacionalnom pravu, odnosno u ukinutom članku 388., stavku 4. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz 1996. godine u vezi s mjerodavnim odredbama Ustavnog zakona o Ustavnom sudu kojima je propisano da odluke Ustavnog suda kojima se ukida neko zakonodavstvo imaju samo *ex nunc* učinke. S obzirom na gore navedeno, nije bitno kada su podnositelji zahtjeva podnijeli svoje tužbe: dok je ta odredba još uvijek bila na snazi ili naknadno. Zaključci Vijeća u tom smislu u dvjema njegovim presudama u predmetima podnositelja zahtjeva stoga su posve ispravni. Vijeće je ispravno zaključilo da su zahtjevi podnositelja zahtjeva predstavljali „vlasništvo“ i time iziskivali jamstva članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

DODATAK

Podnositelji zahtjeva u zahtjevu br. 37685/10

1. Mladen RADOMILJA rođen 29.06.1948.
2. Ivan BRČIĆ rođen 12.08.1959.
3. Vesna RADOMILJA rođena 09.02.1963.
4. Nenad RADOMILJA rođen 02.10.1986.
5. Marin RADOMILJA rođen 30.09.1990.

Podnositelji zahtjeva u zahtjevu br. 22768/12

1. Jakov JAKELJIĆ rođen 13.10.1960.
2. Ivica JAKELJIĆ rođen 20.04.1970.

© 2018 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava provjerio je točnost prijevoda, te proveo lekturu i pravnu redakciju istoga.